

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja restaureerimise osakond

Kadi Sikka

**KLAASFOTODE KILLUD – FOTOMUUSEUMI
TRANSFEROTÜÜPIDE KONSERVEERIMINE**

BAKALAUREUSETÖÖ

Juhendaja: Merilis Roosalu, MA

Tallinn 2011

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KLAASFOTOD.....	4
1.1. Klaasfotode valmistusviisid.....	4
1.2. Klaasfotod Eestis	7
2. ALEKSANDER GRÜNBLADT	9
2.1. Elulugu	9
2.2. Ateljeed.....	11
2.3. Looming	16
3. FOTOMUUSEUMI KLAASFOTOD	20
3.1. Taust.....	20
3.2. Kirjeldus	21
3.3. Konserveerimiskava ja esmased uuringud	23
3.4. Konserveerimine.....	28
3.5. Säilitamine ja eksponeerimine.....	29
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY	36
KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS	38
LISAD	42

SISSEJUHATUS

Fotograafia arenguloos on olnud kasutusel mitmeid erimenetlusi positiivfotode valmistamiseks: tavapärasema paberpõhimiku kõrval on fotosid valmistatud ka metallile, riidele, portselanile, klaasile. Erimenetluste teel loodud fotode põhiväärtuseks on kunstilisus: neis leidub suurem annus autori käejälge kui taasesitamise tehnikaid rakendavate fotode puhul.

Eesti vanemat fotopärandit koondava Fotomuuseumi kogus leidub lisaks piltide sisu poolest mitmekülgsel materjalile ka mitmesuguses vormistuses ja tehnikas valmistatud fotosid. 2010. aasta alguses leiti Peeter Toominga poolt muuseumile kogutud, kuid veel arvele võtmata pärandi seast karbitäis värvilisi klaasikilde. Lähemal uurimisel osutusid need koloreeritud klaasfotodeks (menetluselt transferotüüpideks), mille täpsem päritolu, valmistus- ja vormistusviis, samuti edasine saatus jäi esialgu suureks küsimärgiks ning sai seejärel juba käesoleva uurimistöö teemaks.

Bakalaureusetöö selgitab Fotomuuseumi klaasfotokildude taustalugu ja levinumaid positiivfotode klaasile vormistamiseks kasutatud erimenetlusi. Töö eesmärgiks on ajaloolise taustauringu kaudu määratleda antud klaasfotode kultuuriline väärtus ning tagada objektide konserveerimise abil nende säilimine. Uurimistöö praktiline osa hõlmab konserveerimistöid klaasfotode eksponeeritavuse taastamiseks ning on läbi viidud Eesti Ajaloomuuseumi konservaator-koguhoidja Merilis Roosalu juhendamisel Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja restaureerimise osakonnas ja Eesti Ajaloomuuseumis.

Käesolev töö toetub paljuski nii Eesti kui välismaistest fotokogudest saadud infole ja võrdlusmaterjalidele, lisaks mitmele fotograafia-alasele entsüklopeediale. Eestikeelsest kirjandusest on peamiselt kasutatud Peeter Toominga, Tõnis Liibeki ja Endel Püüa kirjutisi, valdav osa illustratsioone pärinevad Eesti muuseumide fotokogudest, ülejäänud pildid ja joonised on valmistatud autori poolt.

Bakalaureusetöö kirjeldab esmalt klaaspõhimikul fotode erinevaid valmistusviise ning keskendub seejärel Fotomuuseumi klaasfotode autori – Aleksander Grünbladi – elule ja loomingule. Töö lõpuosas antakse ülevaade kildudena säilinud fotode konserveerimisest. Lisas on klaasfotode digitaalkujutised, konserveerimistööde dokumentatsioon, ajalehes Meie Maa ilmunud klaasfoto-teemaline artikkel ning näited fotograaf Grünbladi ateljeekuulutustest. Bakalaureusetöö on digitaalsel kujul ka CD-l.

1. KLAASFOTOD

Lisaks põhilistele fotomenetlustele on fotograafia ajaloos kasutatud veel mitmesuguseid, sageli ootamatuid nippe tavapärastest fotodest eristuvate piltide valmistamiseks. Fotokujutise kandmisel paberpõhimiku asemel teistele materjalidele oli mitmeid põhjuseid. Ühelt poolt sundis konkurents fotograafe omapärasemate tehnikate peale mõtlema, teisalt olid erimenetlused kaasahaaravad ka kunstilisest vaatepunktist.

1.1. Klaasfotode valmistusviisid

Fotode valmistamiseks klaasile on kasutatud mitmeid erinevaid menetlusi, mis varieerusid üsna palju nii piirkondlikult kui ajaliselt. Tihti muutsid või täiendasid fotograafid retsepte oma äranägemise järgi, mistõttu on raske fotode valmistamise tehnikat üheselt määrata. Erinevates variatsioonides võib menetlusi, mis on mõeldud just klaasile, üles lugeda kuni 40.¹ Neid kõiki aga ühendab lõpptulemus – positiivkujutis klaaspõhimikul – mistõttu võib selliseid pilte nimetada üldistavalt klaasfotodeks.² Tehnikate küllust tõestab ka see, et mitmetest fotoalastest entsüklopeediatest võib klaasfotode valmistamiseks leida väga erinevaid kirjeldusi. Neist mõned levinumad on järgnevalt välja toodud.

Diafanotüüpia (ingl k *diaphanotype*; kr k *diaphanes* – „läbipaistev“). Tehnika, mille puhul kleebiti klaasile eelnevalt õlivärvidega ülemaalitud paberfoto.³

Ektograaf (ingl k *ectograph*; kr k *ektos* – „väljaspool“). Märkkolloodium-klaasnegatiivist teisele märkkolloodium-klaasplaadile tehtud koopia. Saadud positiiv kaeti õhukese valge vahakihiga ning maaliti üle kas õli- või akvarellvärvidega – saadi värviline diapositiiv.⁴

Hallotüüpia (ingl k *hallotype*). Tehnika patenteeris 1857. aastal J. Hall. Selleks võeti kaks identset paberfotot, millest üks muudeti dammarlaki abil läbipaistvaks ja teine koloreeriti. Läbipaistva foto ette asetati klaasplaat, selle taha koloreeritud foto ja tugipapp.⁵

Põletamismeetod. Klaasile valati kroomiemulsioon (vett, suhkrut, dekstriini, kaaliumbikro-

¹ K. Whitman, *The History and Conservation of Glass Supported Photographs*. Advanced Residency Program in Photograph Conservation, George Eastman House & Image Permanence Institute. Rochester, 2007, lk 6. http://notesonphotographs.org/images/4/4d/Kwhitman_-_HCGSP_for_web.pdf (vaadatud 09. V 2011).

² Võrdluseks: paberpõhimikul positiivkujutisi nimetatakse eesti keeles paberfotodeks. Selle eeskujul on tuletatud mõiste „klaasfoto“, mis tähistab klaaspõhimikul positiivkujutist.

³ P. Tooming, *Hõbedane teekond*. Tallinn: Valgus, 1990, lk 56.

⁴ Samas, lk 56.

⁵ L. Nadeau, *Encyclopedia of Printing, Photographic, and Photomechanical Processes*. Kanada: Atelier Luis Nadeau, 1997, lk 123.

maati ja ammoniaaki sisaldav lahus). Pärast emulsiooni kuivamist säritati klaasplaat diapositiivi all. Säritatud plaati niisutati kergelt ja puuderdati keraamilise värviga, üleliigne värv eemaldati pehme pintsliga. Valmis plaat valati üle võrdsete koguste etüüleetri ja piiritusega või nitrolakkide lahustajaga veidi vedeldatud meditsiinilise kolloodiumi õhukese kihiga. Pärast kuivatamist pesti plaat külmas vees, lõigati klaasil olev kiht servadest lahti ja võeti klaasi küljest ära. Selliselt ettevalmistatud kiht sobitati vee all klaasile, millele sooviti moodustada kujutis. Pärast kuivamist põletati klaasplaat muhvelahjus.⁶ Kujutise klaasile põletamise meetodit kasutati ka vitrotüüpia tehnika (ingl k *vitrotype*) puhul, mis patenteeriti 1857. aastal Inglismaal.⁷

Sennotüüpia (ingl k *sennotype*). Üks albumeenfoto muudeti vaha abil läbipaistvaks, teine koloreeriti, fotod asetati klaasi vahele. Tehnikat esitleti esmakordselt 1864. aastal Austraalias ja Uus-Meremaal.⁸

Söövitamismeetod. Klaasile valati valgustundlik emulsioon (vett, dekstriini, siirupit, kaaliumbikromaati ja ammoniaaki sisaldav lahus), see kuivatati ja säritati. „Ilmutamiseks“ kasutati keraamilise värvi pulbrit, mis tolmutati üle klaasplaadi. Seejärel asetati klaas väävelhappe 20%-lisse lahusesse. Happe toime pulber lagunes, eraldades seejuures vesinikfluoriidhapet (HF). Viimane söövitab klaasi, moodustades mati läbipaistmatu joonistuse läbipaistval foonil.⁹

Vandlitüüpia¹⁰ (ingl k *ivorytype*). Elevantiluule maalitud miniatuurmaalile sarnaneva tulemusega eritehnika, mille leiutas 1855. aastal J. Mayall. Klaasile asetatud paberfoto koloreeriti ning kaeti sooja vahaga. Vahatatud foto eraldati klaasilt ja asetati kujutisega vastu teist, eelnevalt kuumutatud klaasi. Foto kinnitus klaasile, sulav vaha tungis läbi paberaluse ning muutis selle läbipaistvaks ja pärast jahtumist elevantiluud meenutavaks.¹¹

Õlivärvifoto (ingl k *crystoleum*; lad k *cryst* – „külm, selge“, *oleum* – „õli“). Emulsioonikihiga klaasile liimitud foto paberalus kraabiti maha peeneteralise liivapaberiga ning klaasile jäänud pilt muudeti läbipaistvamaks vahaga immutades. Foto tagaküljel värviti üle portreeteritu huuled, silmad, ehted jms. Kujutist kandva klaasi taha asetati teine sama suur klaas, millele maaliti õlivärvidega foto suured pinnad: kostüümid, foon jms. Siis asetati mõlemad klaasid

⁶ Fotograafia käsiraamat. Toim V. Puskov. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1956, lk 436-437.

⁷ L. Nadeau, Encyclopedia of Printing, Photographic, and Photomechanical Processes, lk 462.

⁸ Samas, lk 425.

⁹ Fotograafia käsiraamat, lk 436-437.

¹⁰ Autori väljapakutud variant antud eritehnika eestikeelseks nimetamiseks.

¹¹ P. Tooming, Hõbedane teekond, lk 56.

kohakuti, nende vahele pandi servadesse kitsad paberiribad, nii et kahe klaasi vahele jäi õhukiht. Klaasid liimiti servadest kokku ning asetati raami. Tulemuseks oli ruumilisena näiv õlimaali meenutav pilt¹² (ill 1), millel oli fotole iseloomulik täpsus. Protsessi kirjeldas esmakordselt 1883. aastal A. Caspar.¹³ Selleks kasutatavaid materjale toodeti veel kuni I maailmasõjani.¹⁴

1. Õlivärvifoto kihid. Vasakul on täisvormistuses foto (a). Paremalt on foto kihid konserveerimistöde käigus eraldatud ning on võimalik eristada kolme kihistust: fotokujutist kandev klaas (b), koloreeringut kandev klaas (c) ja taustapapp (d).

Transferotüüpia (ingl k *transferotype*; lad k *transfere* – „üle kandma“). Eritehnika, mille käigus viidi kujutist kandev emulsioonikiht paberilt üle mingile teisele materjalile (klaasile, metallile, puule, luule, nahale, kangale vm). Selleks kasutati spetsiaalset transferotüüp-paberit (ingl k *transfer paper*): hõbebromiid-želatiinpaberit, mis oli kaetud vees lahustuva želatiinikihiga. Algul valmistasid vajaliku koostisega emulsiooni fotograafid ise, sageli katsetuste teel, hiljem tehti vajalikud paberid juba vabrikus. Laialdasemalt hakati hõbebromiid-želatiinpaberit tootma 1879. aastal Inglismaal.¹⁵

Pärast foto kopeerimist hõbebromiidpaberile ning pärast selle ilmutamist, kinnitamist ja pesemist suruti pilt veel märjana emulsioonikihiga vastu soovivat materjali. Pilt kleepus soovitud põhimiku külge ning paberalus eemaldati kuumas vees leotamisel: emulsiooni ja paberi vaheline želatiinikiht sulas üles.¹⁶ Antud eritehnika puhul on oluline märkida, et tekkinud kujutis saadi peegelpildis. Seega oli positiivkujutisena võimalik vaadelda vaid läbi-

¹² K. Whitman, *The History and Conservation of Glass Supported Photographs*, lk 36.

¹³ P. Tooming, *Hõbedane teekond*, lk 57-58.

¹⁴ L. Nadeau, *Encyclopedia of Printing, Photographic, and Photomechanical Processes*, lk 80.

¹⁵ W. Leyshon, *Photographs From the 19th Century: A Process Identification Guide*. Sharlot Hall Museum Archives, Chapter 9. <http://sharlot.org/archives/photographs/19th/book/index.html> (vaadatud 07. V 2011).

¹⁶ P. Tooming, *Hõbedane teekond*, lk 57.

paistvale materjalile kantud transferotüüpi (st klaaspõhimikul transferotüüpi vaadeldi klaasi poolelt).¹⁷ Lõppviimistlusena foto koloreeriti, kaeti enamasti teise klaasplaadiga ning raamiti.¹⁸ Aastatel 1888 kuni 1895 oli transferotüüpia tänu firmale Eastman Kodak Co Ameerika Ühendriikides väga levinud. Kodak pakkus oma klientidele võimalust tellida fotosuurendusi, mis olid lõppviimistlusena koloreeritud õlivärvide või akvarellidega. Inglismaal kasutati seda tehnikat veel kuni 1964. aastani.¹⁹

Transferotüüpia tehnikat laiemas mõttes (st fotokujutist sisaldava emulsioonikihi ülekandmist mingile teisele alusele) on Eestis hiljem kasutanud näiteks fotograaf Tõnu Valge. Peeter Tooming on tema meetodit nimetanud neotransferotüüpiaks.²⁰

1.2. Klaasfotod Eestis

Eesti fotograafid eelpool mainitud erimenetlusi niivõrd kõlavate nimedega ei nimetanud nagu mujal välismaises kirjanduses, valdasid nad nii mõndagi eritehnikat aga sellegipoolest. Fotograafid kuulutasid kohalikes ajalehtedes üsna tihti, et nende ateljeest on võimalik pilte tellida viimistletuna erinevatel materjalidel²¹ (ill 2), muuhulgas ka klaasil.

2. Fotograaf Grünbladi kuulutus, milles ta teatab, et valmistab Kuressaare pilte ka klaasile.

¹⁷ W. E. Leyshon, *Photographs From the 19th Century*, Chapter 9.

¹⁸ P. Tooming, *Eesti fotograafia ajaloo IX: Ikka rariteetidest*. – *Sirp* 18. VI 1982.

¹⁹ L. Nadeau, *Encyclopedia of Printing, Photographic, and Photomechanical Processes*, lk 451.

²⁰ P. Tooming, *Ikka fotost*. Tallinn: Eesti Raamat, 1995, lk 47.

²¹ *Arensburger Wochenblatt* (edaspidi AW) nr 29, 20. VII 1877. Vt lähemalt Lisa 4, kuulutus 1.

1850.-60. aastatel ilmus Eesti ajalehtedes mitmeid teateid, milles fotograafid mainisid kasutusele võetud uute tehnikate hulgas ka pilte klaasil (sks k *Vitrotypie, Transparent-bilder* jm).²² Vennad Borchardtid andsid näiteks 1854. aastal teada, et neilt on võimalik tellida „stereoskoopilisi pilte klaasil“. Fotograafidest vennad kuulutasid, et nende ateljees valmistatud klaasfoto maksab 3 rubla.²³ Sel ajal võidi aga klaasfotoks (sks k *Glas-Bilder*) nimetada ka ambrotüüpi – negatiivkujutist klaasil, mis mustal alusel näib positiivina. Kuna puuduvad täpsemad kirjeldused, ei ole võimalik kindlaks teha, millist fotomenetlust silmas peeti.

20. sajandi alguses kirjeldas Heinrich Tiidermann „Täielises päewapildi õpetuses“²⁴, kuidas „piltisid klaasi peale kleepida“. Selleks tuli klaas valada üle vee, želatiini ja etanooli lahusega ning lasta kuivada. Seejärel tuli klaas ja foto asetada keevas vees üksteise vastu, veest välja võtta ja kuivatada.²⁵ Veel õpetas Tiidermann oma raamatus, kuidas fotoemulsiooni klaasnegatiivilt eemaldada ning seda mõnele teisele põhimikule kanda. Selleks pandi negatiiv 15 minutiks vee ja ammoniaagi vanni. Lahuse toimel eraldus emulsioon klaasi küljest ja seda oli võimalik kanda soovitud põhimikule.²⁶ Tiidermanni kirjeldustest ja nende paigutusest fotoõpiku lisalehtedele võib selgelt järeldada, et tegemist on siiski erandliku fotode valmistamise viisiga, st erimenetlusega.

Kuigi 19. saj lõpu ja 20. saj alguse ajalehekuulutustest ja fotoõpikutest selgub, et fotograafid pakkusid piltide klaasile valmistamise võimalust, on selle näiteid Eestis praeguseks tuvastatud väga vähe. Erimenetlusel valmistatud klaasfotosid on säilinud suhteliselt vähe, kuna võrreldes paberfotodega neid ka valmistati palju vähem. Seepärast võib iga sellist leidu pidada rariteediks ning Eesti varajase fotoajaloo seisukohalt hinnaliseks uurimisallikaks.

Eesti muuseumides säilitatakse ligikaudu 20 ambrotüüpi, Ajaloomuuseumis on kolm hallot või sennotüübi sarnast fotot. Fotomuuseumi ekspositsioonis oli enne käesolevat uurimistööd üks transferotüüp, millega sarnased klaasfotokillud taasavastati muuseumi kogust 2010. a.

²² T. Liibek, *Fotograafiakultuur Eestis 1839-1895*. Doktoritöö, Tallinna Ülikooli Kunstide Instituut. Tallinn, 2010, lk 92, 105.

²³ Kuulutustes on klaasfotosid saksakeelsena nimetatud vastavalt *stereoskopischen Bilder auf Glas* ja *Glas-photographie*. (T. Liibek, *Fotograafiakultuur Eestis*, lk 82)

²⁴ H. Tiidermann, *Täieline päewapildi õpetus: Selle juhatuse järele võib paari nädala harjutusel igauks ilusaid piltisid teha*. 3., täiendatud trükk. Koost T. Tiidermann. Tallinn, 1908.

²⁵ Kuidas piltisid klaasi peale kleepida. Selleks saab klaas järgmise wedelikuga üle walatud: 100 cgr. wett, 1 gr. Želatini, 15 cgr. alkoholi. Selle peale lastakse klaasi pealt pikkamisi üle aru wedelik ära jooksta ja pannakse serwapidi kuivama. Peale selle saab klaas ja pilt keedetud wee sees (sel pole õhku sees) pilt ja klaas ühe teise vastu pandud ja nii välja võetud ja ära kuiwatud. (H. Tiidermann, *Täieline päewapildi õpetus*, lk 82)

²⁶ Kuidas emulsia korda klaasi pealt ära võtta. Negatiiv saab kuiwalt järgmise wanni pandud: 300 cgr. wett, 15 cgr. amiaki. Wann tuleb pealt kinni katta, et amiak ära ei aaura. Weerand tunni järele tuleb emulsia lahti, mille järele amiaki asemele puhast wett paar korda panna tuleb. Emulsiat võib siis sinna panna, kus tarwis. (Samas, lk 83-84)

2. ALEKSANDER GRÜNBLADT

Fotomuuseumi klaasfotod on seni Eestis ainukesed tuvastatud transferotüüpia menetluse näited klaasil.²⁷ Nende fotode autoriks võib pidada fotograaf Aleksander Grünbladi (1851-1910). Klaasfotod on sisu poolest tugevalt seotud fotograafi poja Bernhard Grünbladi vahendusel muuseumisse toodud Aleksander ja Louise Grünbladi perekonnafotodega ning autorsust kinnitab ka see, et teadaolevalt katsetas Aleksander Grünbladt mitmete erinevate fotomenetlustega, valmistades muuhulgas fotosid klaasile, aga ka kullale ja hõbedale.²⁸

2.1. Elulugu

Heinrich Aleksander Grünbladt²⁹ sündis 13. novembril 1851. aastal Läänemaal Vana-Vigalas ema Anna (sünd 09. III 1819) ning isa Behrendi seitsmelapselise pere eelviimase lapsena.³⁰ Tema isa Behrend (07. I 1808 Vigalas - 10. I 1896 Rakveres)³¹ oli tsaariarmee sõdur ja hiljem Vigala mõisa aednik. Isa eeskujul katsetas ka Aleksander aednikuametit, kuid 1870. aastate alguses siirdus siiski Tallinnasse fotograafiat õppima.³² 1877. aastal alustas ta iseseisvat tööd, asutades lühikese aja jooksul fotoateljeed mitmesse Eesti linna. Aleksander Grünbladt tegutses kuni sajandi lõpuni nii Tallinnas, Kuressaares kui Rakveres.

Vähem kui aasta pärast oma esimese ateljee avamist – 19. märtsil 1878 – abiellus Aleksander Grünbladt Melinda Marie Freyga (sünd 22. IV 1856). Nende viis last sündisid üheksa aasta jooksul: Aurel (sünd 22. XI 1879 Tallinnas), Gertrud (30. XII 1880 Tallinnas), Sabine (27. X 1882 Rakveres), Erna (18. I 1884 Rakveres) ning Ernst (23. I 1888 Rakveres).³³ Fotograafi naine suri 1892. aasta 17. augustil, keset hooaega Kuressaares töötamise ajal.³⁴ Kuna muldasängitamine toimus paari päeva pärast Kudjape kalmistul, on üsna tõenäoline, et Melinda Marie Grünbladt oli päritolult saarlane. See võis olla ka põhjuseks, miks Läänemaalt pärit fotograaf valis põhiasukoha Tallinna kõrval suviseks töökohaks just Saaremaa.³⁵

²⁷ Väide tugineb autori infopäringule Eesti suuremate muuseumide fotokogudest, novembris 2010.

²⁸ E. Püüa, Saaremaa fotograafid 1864-1940. Kuressaare: Umara, 2002, lk 71.

²⁹ Fotograaf kasutas eesnimena peamiselt Alexandrit või Aleksandrit, ka perekonnanimi varieerub erinevates allikates: Grünblatt, Grünblatt, Grünlat.

³⁰ Tallinna Jaani Kogudus. Parochialbuch, 1836-1874. Tallinna Linnaarhiiv, Saaga digiteeritud arhiiviallikad (edaspidi TLA). TLA, f 1358, n 2, s 8, lk 258.

³¹ EELK Rakvere kogudus. Personaalraamat X (Rakvere linna- ja maakogudus - saksa pihtkond), 1887-1901. Eesti Ajalooarhiiv, Saaga digiteeritud arhiiviallikad (edaspidi EAA). EAA, f 3057, n 1, s 42, lk 53.

³² E. Püüa, Saaremaa fotograafid, lk 71.

³³ EAA, f 3057, n 1, s 42, lk 53.

³⁴ AW nr 33, 18. VIII 1892.

³⁵ E. Püüa, Saaremaa fotograafid, lk 72.

Saaremaa viis Aleksandri kokku ka tema teise naise, Marie Louise Engelbergiga³⁶, kellega ta kohtus Kuressaares. Louise sündis saksa päritolu perekonda 6. juulil 1873. aastal Venemaal, Kaasani lähedal Jelabuga linnas, kust tema pere peagi Eestisse, täpsemalt Saaremaale siirdus.³⁷ Aleksander ja Louise (ill 3) abiellusid Kuressaares 24. septembril 1896. aastal.³⁸ 19.-20. sajandi vahetuse paiku siirdus Aleksander koos perekonnaga Venemaale Kinešma linna, kus 12. juunil 1903. aastal³⁹ sündis poeg Bernhard (ill 4). Venemaaga oli hiljem seotud ka Aleksandri laps esimesest abielust, Aurel, kes pidas seal fotograafiametit.⁴⁰

3. Louise Grünblatt, u 1915.
Tuvastamata fotograaf. 22,5x16 cm,
höbeželatiinifoto. TLM F 8980:7.

4. Bernhard Grünblatt, u 1912.
Foto L. Grünblatt, Venemaa (?). Alus
10,5x6,4 / foto 9,7x6 cm (visiit),
höbeželatiinifoto. TLM F 10000:70.

Aleksander Grünblatt suri 1910. aastal Venemaal. Louise oli mehe kõrval fotograafiat õppinud ning seepärast ei tekkinud tal raskusi Aleksandri surma järel fotoäri edasi pidamisega. Nii jäi Louise koos poeg Bernhardiga mõneks ajaks Venemaale, jätkates seal

³⁶ Eesnimena kasutusel peamiselt Louise. Nime kirjapilt varieerub erinevates allikates: Louise, Luize või Luise.

³⁷ Bernhard Grünbladi mälestused. Peeter Toominga käsikirjalised märkmed Tallinna Linnamuuseumi Teaduslikust abikogust Fotomuuseumis (edaspidi TLM), Grünbladi kogu juures. Andmed kogutud fotograafi pojalt Bernhard Grünbladilt, 31. I 1982 (vaadatud 15. XI 2010).

³⁸ EAA, f 3057, n 1, s 42, lk 53.

³⁹ Moskva Kontroll-Opteerimise Komisjon. Optantide isiklikud toimikud. Grünblatt, Luize Augusti t. Eesti Riigiarhiiv (edaspidi ERA). ERA, f 36, n 2, s 2753.

⁴⁰ Bernhard Grünbladi mälestused.

pildistamist⁴¹ (ill 5), Kinešma linnas sai alguse ka Bernhardi koolitee. 1921. aastal naasid nad Eestisse⁴², Louise asutas Tallinnas fotoäri (ill 6) ja Bernhard jätkas pealinnas haridusteed. Louise Grünbladt suri 1943. aastal.⁴³

5. Bernhard Grünbladt, u 1912.
Foto L. Grünbladt, Venemaa. Alus
16x10,5 / foto 13,5x9,7 cm (kabinet),
höbeželatiinfoto. TLM F 8980:13.

6. Pottmütsiga naine, u 1927, foto on
tehtud Laulupeo tn 18 ateljees. Foto L.
Grünbladt, Tallinn. 14x9 cm (postkaart),
höbeželatiinfoto, TLM F 8980:19.

2.2. Ateljeed

1877. aastal, 25-aastaselt, alustas Aleksander Grünbladt iseseisvat tööd, asutades fotoateljeed mitmesse Eesti linna. Sel aastal oli ta Eestis üks 16 fotograafi seas, kellel oli oma ateljee. Just 1870. aastatel suurenes oluliselt fotograafide mobiilsus, seni valdavalt Tallinnas ja Tartus tegutsenud paiksed fotoateljeed laienesid teistesse linnadesse, esmajoones Valka, Viljandisse, Pärnusse ja Kuressaarde.⁴⁴ Nii tegutses ka Grünbladt kuni sajandi lõpuni erinevatel aegadel koguni kolmes linnas: Tallinnas, Rakveres ja Kuressaares.

Kuressaare. 1877. aastal andis Grünbladt ajalehe kaudu teada, et avab 23. juulil fotoateljee Kuressaares, Kauba tänaval kaupmees Isajevi majas.⁴⁵ Oma reklaamis lubas fotograaf teha

⁴¹ Bernhard Grünbladt'i mälestused.

⁴² EKP Harjumaa Komitee, isiklikud toimikud, Grünblat, Bernhard Aleksandri p. ERA F, f 11, n 15, s 5.

⁴³ EAA, f 3057, n 1, s 42, lk 53.

⁴⁴ T. Liibek, Fotograafiakultuur Eestis, lk 124.

⁴⁵ AW nr 29, 20. VII 1877. Vt Lisa 4, kuulutus 1.

igas suuruses pilte nii ateljees kui vabas õhus. Fotosid oli võimalik tellida ka klaasile, kullale ja hõbedale. Pildistamisele lisaks pakkus Grünbladt veel mitmeid teenuseid, näiteks maalidest ja joonistustest koopiate valmistamist, aga ka õlimaalide puhastamist ja restaureerimist.

Grünbladt tegutses Kuressaares vaid suviti, mistõttu vahetas ta seal mitmel korral ateljee-kohta. 1881. aastal kolis ta tisler Wilhelm Sohni majja Pikk tn 5 (praeguseks hävinud).⁴⁶ Suve alguses andis fotograaf kohaliku kuulutustelehe kaudu teada, et avab suvitushooajaks Kuressaares ateljee.⁴⁷ Suurem reklaam ilmus ka nädalalehes, milles ta kirjeldas lähemalt oma ateljee võimalusi ning lisas, et end on võimalik pildistada lasta iga päev kell 10-17.⁴⁸ 1881. aastal sai Grünbladt Liivimaa kubermanguvalitsuselt lõpuks ka ametliku loa ateljee avamiseks Kuressaares. 1882. aastal seadis ta end sisse juba uutes, fotograaf Krügerist vabaks jäänud tööruumides.⁴⁹ Saaremaa esimese paikse kutselise fotograafi – Joachim Christian Krügeri (1823-1884) – Tolli tn 5 asunud fotoäri (hoone tänaseks hävinud) oli Kuressaares tegutsenud juba 1860. aastate algusest.⁵⁰ Veel 1883. aastal märgiti Krügerit linna vanima fotograafina, kes küll ise enam ei töötanud, kuid kelle ateljeed kasutas suveperioodil fotograaf Grünbladt.⁵¹

1891. aastal teatas Grünbladt uuest ateljee asukohast. Ta kutsus austatud publikut Piepenbergi majja, Pikk tn 2 (hilisem Wildenbergi maja, praegu Pargi 2).⁵² Kuni sajandi lõpuni töötaski Grünbladt Piepenbergi majas (ill 7). Veel 1899. aastal andis ta teada, et teeb Kuressaares pilte nii ateljees kui välitingimustes⁵³ (ill 8).

7. Pikk tn 2, kus 1890. aastatel asus Grünbladti ateljee, foto 20. saj algus. Tundmatu fotograaf, Kuressaare. 9x12 cm, [hõbeželatiinifoto]. SM F 3873:39.

8. Grünbladti ateljee kuulutus Kuressaare ajalehes, kus ta annab teada, et teeb pilte iga ilmaga nii oma ateljees kui ka välitingimustes.

⁴⁶ E. Püüa, Saaremaa fotograafid, lk 71.

⁴⁷ Annoncenblatt, 04. VI 1881. Vt Lisa 4, kuulutus 4.

⁴⁸ AW nr 3, 30. VI 1881. Vt Lisa 4, kuulutus 5.

⁴⁹ E. Püüa, Fotograafia esimene poolsajand Kuressaares. – Sirp ja Vasar 30. VIII 1985.

⁵⁰ E. Püüa, Saaremaa fotograafid, lk 5, 101-103.

⁵¹ V. Vende, Esimesed fotograafid Saaremaal. – Kommunismiehitaja 21. IX 1982.

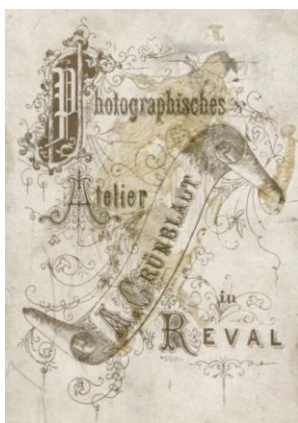
⁵² AW nr 23, 04. VI 1891. Vt Lisa 4, kuulutus 6.

⁵³ AW nr 26, 29. VI 1899. Vt Lisa 4, kuulutus 7.

Aleksander Grünbladt tegutses Kuressaares suvekuudel. Arvukatest kuulutustest, mida ta kohalike ajalehtede kaudu publikule edastas, tuleb selgelt välja tema aupaklik suhtumine klientidesse. Nii tänas fotograaf suvitushooaja lõpul ajalehe kaudu alati „austatud publikut“ ning andis neile võimaluse kohalike raamatukaupmeeste vahendusel pilte hiljem juurde tellida.⁵⁴

Tallinn. Pealinnas esitas Grünbladt fotoäri avamise taotluse 1877. aasta novembris ning töövahenditest oli siis üles loetud kaks fotoaparaati ja kaks pressi.⁵⁵ 18. detsembril avaski Grünbladt uue sisustusega ateljee Pikk tn 120 (praegu Pikk 51⁵⁶) asuva kaupmees Behrensi maja esimesel korrusel. Pikk tänav oli koos Laia ja Viru tänavaga linna üks olulisemaid liikumisteid, mistõttu võis seal täheldada ka suuremat fotoäride kontsentratsiooni.⁵⁷ Pealinna ajalehes ilmus kuulutus, milles Aleksander Grünbladt teatas oma äri avamisest ning ateljees pakutavatest teenustest. Ta lubas teha igas formaadis pilte (ill 9), fotosuurendusi, koopiaid maalidest ja joonistustest, ülesvõtteid vabas looduses hoonetest, maastikust, hobustest.⁵⁸

1878. aastal sattus Grünbladt oma ateljee arendamisel pahuksisse linnavõimuga. Nimelt esitati raport selle kohta, et I linnaosas kaupmees Behrensi majas elav fotograaf Grünbladt on ilma vastava loata ehitanud hoovile puidust fototöökoja.⁵⁹ Sekeldustest hoolimata jätkas fotograaf Tallinnas tegutsemist ja aasta pärast tuletas ta end taas pealinna publikule meelde⁶⁰ (ill 10).

9. Näide Tallinna ateljees valmistatud foto tagakülje kujundusest. AM F 5505:1.

10. Grünbladti ateljee kuulutus Tallinna ajalehes, kus ta märgib ära, millal ja millise hinnaga fotosid valmistab.

⁵⁴ E. Püüa, Saaremaa fotograafid, lk 72.

⁵⁵ T. Liibek, Fotograafiakultuur Eestis, lk 115. Vt ka EAA, f 29, n 2, s 130, lk 54jj.

⁵⁶ Karte des 1ten u. 2ten Stadt-Quartals der Gouvernements-Stadt Reval, 1865. Kirjastaja W. Ulrich. Eesti Rahvusraamatukogu, Digari digiteeritud arhiiviallikad, KD 3.949.

⁵⁷ T. Liibek, Fotograafiakultuur Eestis, lk 154.

⁵⁸ Revalsche Zeitung, (edaspidi RZ) nr 293, 17. XII 1877. Vt Lisa 4, kuulutus 2.

⁵⁹ T. Liibek, Fotograafiakultuur Eestis, lk 117, 150. Vt ka EAA, f 33, n 1, s 2298, lk 1-4.

⁶⁰ RZ nr 53, 06. III 1879. Vt lähemalt Lisa 4, kuulutus 3.

Grünbladt kuulutas, et valmistab fotosid elusuuruseni, samuti koopiaid ja suurendusi. Pilte oli võimalik teha iga päev kell 11-15 ning nende hind jäi sõltuvalt fotode suurusest ja arvust vahemikku 2,5 kuni 9 rubla.⁶¹ Tallinnas tegutses Grünbladt 1881. aastani, kui tema ateljee ostis Paul Schmidt, kes avas Pikk tn 120 asunud fotoäri *Photographie Moscau* nime all.⁶²

Grünbladti nimega seostub aga veel üks hilisem Tallinnas tegutsenud fotoäri. Nimelt ostis pärast mehe surma 1920. aastatel Venemaalt Eestisse naasnud Louise Grünbladt Tallinnas fotoäri. 25. aprillil 1926 allkirjastatud müügilepingu järgi müüs omanik Jüri Trull Lauulupeo tn 18 asunud päevapildi töökoja⁶³ koos sisustusega Louisele 24 750 marga eest.⁶⁴ Louise pidas seal fotoäri kuni 1938. aasta juunikuuni.⁶⁵

Rakvere. Sulgenud fotoäri Tallinnas, tegutses Grünbladt edasi Kuressaares ja Rakveres. Kuni sajandi lõpuni elas ja töötas ta Rakveres, käies suviti Kuressaares supelvõõraid pildistamas. 1886. aastal esitas ta taotluse ateljee avamiseks Rakveres (ill 11).⁶⁶ Grünbladti ateljeed asusid erinevatel aegadel Rüütli tänaval Schaeferti majas⁶⁷ (praegu Tallinna tn 7, hoone hävinud) ja Pikal tänaval Ika majas⁶⁸ (praegu Pikk 53, ill 12).

11. Näide Rakvere ateljees valmistatud foto tagaküljest. VM 1575:706.

12. Pikk tn 53 Rakveres, kus asus Grünbladti ateljee, 05. IV 2011.

⁶¹ RZ, nr 53, 06. III 1879. Vt Lisa 4, kuulutus 3.

⁶² T. Liibek, Fotograafiakultuur Eestis, lk 119. Vt ka EAA, f 29, n 2, s 1120, lk 2.

⁶³ Teateid Lauulupeo tn 18 asunud fotoateljeest võib leida juba varem. Näiteks kuulutati 1917. aastal: „Fotografia ühes tööriistadega ära anda; teatust saab A. Tein, Laulupidu uul. 18; sealsamas ka õpilasi tarwis.“ (T. Liibek, Fotograafiakultuur Eestis, lk 153; vt ka Päevaleht nr 108, 18. V 1917).

⁶⁴ Müügileping, 25. IV 1926. TLM 18536.

⁶⁵ Bernhard Grünbladti mälestused.

⁶⁶ T. Liibek, Fotograafiakultuur Eestis, lk 120. Vt ka EAA, f 29, n 2, s 2162.

⁶⁷ Samas, lk 128. Vt ka Wesenberger Anzeiger, 15. XI 1886.

⁶⁸ K. Teder, Eesti fotograafia teerajajaid: sada aastat arenguteed. Tallinn: Eesti Raamat, 1972, lk 49.

Venemaa. Aleksander ja Louise siirdusid Venemaale sajandivahetuse paiku, mil sealse fotograafiaelus oli kirev aeg. Juba 1875. aastast tegutses Peterburis aktiivselt⁶⁹ Preisimaal sündinud Carl Oswald Bulla (1855-1929), kes tänu Saaremaalt pärit naisele oli 20. sajandi algusest alates tihedalt ka Eestiga seotud.⁷⁰ Samuti oli sajandivahetus Venemaal mitme fotograafiaühingu loomise aeg: 1895. aastal pandi alus Vene Fotograafia Ühingule, 1900. aastal Moskva Kunstfotograafia Ühingule. Viimane korraldas rahvusvahelised fotonäitused 1902. aastal Moskvast ja 1903. aastal Peterburis, millega tutvustati vene publikule fotograafe ning fotoorganisatsioone Viinist, Berliinist, Brüsselist, Pariisist ja Texasest.⁷¹

Ilmselt mõjutasid kirjeldatud sündmused kõiki Venemaal tegutsenud fotograafe. Grünbladtid siirdusid vene suurlinnade asemel siiski väiksesse Kinešma linna Kostromski kubermangus (hilisem Ivanovi oblast). Seal avasid nad fotoäri, mida Louise Aleksandri surma järel ka edasi pidas.⁷² Fotomuuseumis ja Ajaloomuuseumis on säilinud küll nende Venemaal valmistatud fotosid (ill 13), kuid täpsemad andmed Venemaal paiknenud ateljee kohta siiski puuduvad.⁷³ Eestis ja Venemaal valmistatud fotosid võrreldes näib, et Grünbladt võttis mitmed dekoratsioonid Venemaale siirdudes kaasa ja kasutas neid sealse ateljee sisustamisel (ill 14).

13. Peterburis töötav eestlanna, u 1910. Foto A. Grünbladt, Peterburi (?). Alus 10,3x6,4 / foto 9,6x5,7 cm (visiit), albumeenfoto. AM F 32409:1.

14. Tütarlapse portree. Foto A. Grünbladt, Rakvere. Alus 11,1x6,3 / foto 9,5x 5,5 cm (visiit), albumeenfoto. VM F 1408:58.

⁶⁹ Peterburi ateljeefotograaf Carl Oswald Bulla täitis vastutusrikkaid ülesandeid tsaariperekonna ja õukonna ning nende külaliste pildistamisel. (E. Püüa, Saaremaa fotograafid, lk 55)

⁷⁰ E. Püüa, Keisrikoja piltniku unikaalne näitus Kuressaares. – Postimees 27. I 2004.

⁷¹ Photography in Russia 1840-1940. Ed D. Elliot. Berlin: Ars Nicolai, 1992, lk 79, 52.

⁷² ERA, f 36, n 2, s 2753.

⁷³ Infopäring esitati fotopärandiga tegelevatele asutustele Venemaal (*Центральный Государственный Архив Кинофотофонодокументов Санкт-Петербурга* ja *Большой Русский Альбом*), vastust ei ole saadud.

2.3. Looming

Aleksander Grünbladi fotosid leidub nii suuremates fotokogudes (Fotomuuseumis, Ajaloomuuseumis) kui ka Kirjandusmuuseumis, Virumaa ja Saaremaa Muuseumis. Ilmselt võib Grünbladi loomingu huvitavaima osa leida aga hoopis tema kunagiste klientide albumitest.

Käesoleva uurimistöökäigus ilmus Saaremaa ajalehes Meie Maa artikkel⁷⁴, mis kutsus inimesi üles oma fotoalbumitesse vaatama ning sealt Grünbladi pilte otsima. Kahjuks ei ole keegi oma võimalikest leidudest siiani teada andnud ning seepärast puudub Grünbladi loomingust täielik ülevaade. Kuid ka muuseumide kogudes säilitatava fotomaterjali põhjal saab teha üldistusi.

Portreed. Suure osa muuseumides leiduvast Grünbladi loomingust moodustavad portreefotod. Nende hulgas on nii lihtsaid poolportreid kui ka mitmesuguste dekoratsioonidega täis- ja kaksikportreid. Ateljeesisustus, mida Grünbladt portreede pildistamiseks kasutas, oli rikkalik (dekoratsioonid, postamendid, mööbel, vaibad, taimed). Üks ateljeetool (ill 15) on Grünbladi jaoks sedavõrd sümpaatseks osutunud, et ta kasutas tooli paljudel pildidel ning võttis peene puunikerdusega mööblieseeme ka Venemaale siirdudes kaasa. Lisaks inimestele meeldis fotograafile pildistada ka loomi (ill 16).

15. Abielupaar Vallnerid (?), 1890. aastad. Foto A. Grünbladt, Rakvere. Alus 16,5x10,8 / foto 13,8x9,6 cm (kabinet), albumeenfoto. VM 1596:19.

16. Koer, 1880. aastad. Foto A. Grünbladt, Tallinn. Alus 10,5x6,3 / foto 9,4x5,5 cm (visiit), albumeenfoto, AM F 5505:1.

⁷⁴ K. Sikka, Kildudest kokku pandud lugu. – Meie Maa 03. II 2011. Vt artiklit Lisa 5.

Juba oma ateljeekuulutuses 1877. aastal märkis ta, et pildistab hobuseid⁷⁵, samuti võib tema fotodelt leida koeri. Ka ühel antud töös käsitletaval klaasfotol poseerib poiss koeraga. Seejuures on koer leidnud koha fotograafi eelpoolkirjeldatud lemmiktoolil (vt Lisa 1, foto 5).

Grünbladt valmistas portreid ka välitingimustes. Selleks, et portree ateljeefoto moodi välja paistaks, sättis ta taustale kanga. 1880. aastatel on ta pildistanud Kuressaare gümnaasiumi õpetajaid – need fotod on koos Oskar Kallase materjalidega Eesti Kirjandusmuuseumis.⁷⁶ Fotograafi Kuressaares tehtud pilte on aga kahjuks säilinud üpris vähe, sest Grünbladt pildistas peamiselt supelvõõraid, kes fotod endaga kaasa viisid.⁷⁷

Vaated. Tavapärase portreede kõrval on fotograafilt säilinud hulgaliselt vaateid. Need kujutavad linnapanoraami, tänavaid (ill 17, 18), ajaloolisi ehitisi, mereäärset kuurortelu.

17. Fotoateljée Kuressaares, Lossi tn 8, kus on töötanud mitmed fotograafid (Buhgan, Adelman jt), 1891. Foto A. Grünbladt, Kuressaare. 10,6x15,1 cm, kolloodiumfoto. SM 4550, Grünbladti Kuressaare vaadete albumist.

18. Vaade piki Kauba tänavat kesklinna poole, 1891. Foto A. Grünbladt, Kuressaare. 11,1x16,0 cm, kolloodiumfoto. SM 4549, Grünbladti Kuressaare vaadete albumist.

Grünbladti vaateid on trükitud ka postkaartidena. Esimesed Saaremaa-teemalised trükipostkaardid tulid käbele 1890. aastate lõpul. Selleks ajaks oli Kuressaarest kujunenud arvestatav kuurortlinn, mis tingis kaartide järele suure nõudluse. On teada, et Saaremaa temaatikaga postkaarte kirjastanud firma *Verlag und Lichtdruck von Hebensberger & Co. Riga* kasutas Grünbladti kuurhoonest tehtud fotot.⁷⁸

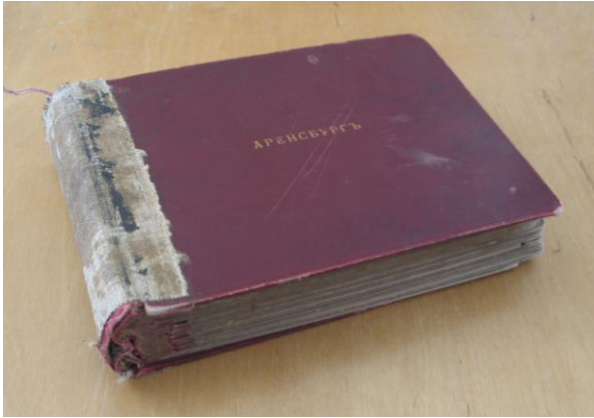
⁷⁵ RZ nr 293, 17. XII 1877. Vt Lisa 4, kuulutus 2.

⁷⁶ V. Asmer, Esimestest piltnikest Eestimaal ja nende fotodest Eesti Kultuuriloolises Arhiivis (1844-1900). <http://www.kirmus.ee/Asutus/Valjaanded/ekmar/esimest.html#Lanz> (vaadatud 08. V 2011).

⁷⁷ V. Vende, Esimesed fotograafid Saaremaal. – *Kommunismiehitaja* 21. IX 1982.

⁷⁸ E. Püüa, Saaremaa fotograafid, lk 19, 27.

Lisaks on Aleksander Grünbladi vaateid säilinud albumites. Nii võib Kirjandusmuuseumist leida tema piltidega Rakvere fotoalbumi, mis pärineb 1880. aastatest,⁷⁹ ning Saaremaa Muuseumist fotograafi 1892. aastal koostatud albumi 21 Kuressaare linnavaatega (ill 19), milles olevad pildid pärinevad 1891. aastast.

19. Grünbladi 1892. aastal koostatud 21 Kuressaare vaatega albumit säilitatakse Saaremaa Muuseumis.

20. Vaade Kuressaare linnusele, 1891. Foto A. Grünbladt, Kuressaare. 11,0x14,7 cm, kolloodiumfoto. SM 4547, Grünbladi Kuressaare vaadete albumist.

Grünbladt on pildistanud linnu, kus ta fotograafina tegutses, märkimisväärse põhjalikkusega. Paljudel tema fotodel on Rakvere ja Kuressaare tänavad, samuti linnused. Nii Kuressaare kui Rakvere linnusest on ta teinud uhkeid vaateid (ill 20, 21), mitmed fotod linnusest ja vaadetest rannale (ill 22) on Grünbladt lisanud ka 1892. aastal koostatud Kuressaare vaadete albumisse.

21. Vaade Rakvere linnusele, 1884. Foto A. Grünbladt, Rakvere. 18,6x24,3 cm (foto on kleebitud aluspapile suurusega 23,5x32,8 cm), [albumeenfoto]. VM 789.

22. Järve ranna liivaluited, 1891. Foto A. Grünbladt, Kuressaare. 11,0x16,1 cm, kolloodiumfoto. SM 4541, Grünbladi Kuressaare vaadete albumist.

⁷⁹ Väide tugineb infopäringule Grünbladi loomingu kohta: SA Virumaa Muuseumid, 19. XI 2010.

Tihti paigutas fotograaf suurejoonelistele vaadetele inimgrupe, jäädvustades neid kaunite maastike taustal. Kuigi Grünbladi loomingu tähtsama osa moodustavad maastiku- ja linnavaated, on välipildistustest ühed pilkupüüdvaimad hoopis grupipildid. Fotograaf on pildistanud osavalt suuri lastegruppe ning sidunud inimesi maastikuga (ill 23, 24). Need on äärmiselt detailirohked pildid, millel on tuntav ka fotograafi suhtlus publikuga.

23. Lapsed Kuressaare linnapargis, 1891. Foto A. Grünbladt, Kuressaare. 10,9x16,6 cm, kolloodiumfoto. SM 4535, Grünbladi Kuressaare vaadete albumist.

24. Vaade Kuressaare rannale, 1891. Foto A. Grünbladt, Kuressaare. 10,8x14,4 cm, kolloodiumfoto. SM 4539, Grünbladi Kuressaare vaadete albumist.

Vormistus. Grünbladi fotod on lihtsa ja selge vormistusega. Pildid on kleebitud peamiselt rohelisele, pruunile või valgele aluspapile, millele on trükitud raamjoon ning alläärde fotograafi nimi ja pildistamiskoht (linn). Mõnel juhul on pildi tagaküljel värviline tempel fotograafi initsiaalide ning kirjaga „*Photographisches Atelier A. Grünbladt*“, kõige uhkemalt on kaunistatud Tallinna ateljees valmistatud piltide trükitud tagakülg (vt ill 9, lk 13). Kirjed on enamasti saksa-, aga ka venekeelsed. Grünbladt kasutas portreede puhul peamiselt visiit- ja kabinetformaadis fotosid ja aluspappe. Vaadete suurused varieeruvad rohkem: üks suuremaid on vaade Rakvere linnusele (18,6x24,3 cm), Kuressaare albumi pildid jäävad kabinetformaati (u 11x16 cm).

3. FOTOMUUSEUMI KLAASFOTOD

Antud bakalaureusetöös käsitletavat Aleksander Grünbladi klaasfotod on Fotomuuseumis asuvasse Tallinna Linnamuuseumi fotokogusse jõudnud siiani lõplikult tuvastamata teid pidi. Üks vormistuselt sarnane foto⁸⁰ võeti juba 1983. aastal muuseumisse arvele ning see leidis koha püsiekspositsioonis. Ülejäänud fotod olid aga purunenud kildudeks, mistõttu ei võetud neid muuseumi kogusse arvele ning säilitati üheskoos karbis kuni nende taasavastamiseni 2010. aastal. Fotomuuseumis Aleksander Grünbladi kogu juures on lisaks klaasfotodele veel mitukümmend paberfotot ning Peeter Toominga käsikirjalised märkmed, mis aitasid tõsta klaasfotode päritolult saladusloori.

3.1. Taust

1981. aasta detsembris toimus Kiek in de Kökis näitus „99 fotograafi“, mis pakkus vaatamiseks mitmeid rariteete: dagerrotüüp, ambro- ja ferrotüüp, foto nahal. Näitusega oli seotud ka üks huvitav leid. Nimelt tuli väljapanekut vaatama fotograaf Aleksander Grünbladi poeg Bernhard. Just sellel kohtumisel andis Bernhard Tallinna Linnamuuseumile üle tema isa valmistatud transferotüübi.⁸¹

Tooming sai fotograafi poja käest ka hulga infot Aleksander Grünbladi ja tema pere tegemiste kohta. Nii säilitataksegi Fotomuuseumis 1982. aasta 31. jaanuaril kirja pandud märkmeid Peeter Toominga ja Bernhard Grünbladi vestlusest ning lisaks sellele veel Aleksander ja Louise Grünbladi valmistatud paberfotosid, mis on samuti tänu neile kokkusaamistele 1982. aastal muuseumi kogusse lisandunud. Kahjuks ei ole teada, millal, kuidas ning millisel kujul (kas tervena või kildudena) jõudsid Fotomuuseumisse ülejäänud klaasfotod. Kuid arvata võib, et needki edastas Toomingale fotograafi poeg Bernhard.

Ligi kolmkümmend aastat hiljem taasavastati Peeter Toominga kogutud rariteetid. Nimelt leiti 2010. aasta alguses Fotomuuseumi veel arvele võtmata pärandi seast karbitäis värvilisi klaasikilde, mis osutusid Aleksander Grünbladi valmistatud transferotüüpideks.

⁸⁰ Tuvastamata mehe portree, TLM F 8980:20, vt Lisa 1, foto 1.

⁸¹ P. Tooming, Eesti fotograafia ajaloost IX. Ikka rariteetidest. – Sirp 18. VI 1982.

3.2. Kirjeldus

Kilde säilitati Fotomuuseumis paberümbrikes, mis omakorda olid pandud karpi. Esialgu oli muuseumil antud fotomenetluse kohta teada vaid fakt, et Peeter Tooming nimetas ekspositsioonis olnud fotot transferotüübiks. Kuna pildid kildudel sarnanesid sellele fotole, oli põhjust oletada, et tegemist on ka samal erimenetlusel valmistatud fotodega. Seepärast kaasati käesolevasse uurimistöösse nii ekspositsioonis paiknenud foto kui ka kõik karbis olnud klaasfotode killud.

Fotod ja killud otsustati konserveerimistöös läbiviimiseks transportida Eesti Kunstiakadeemia (edaspidi EKA) muinsuskaitse ja restaureerimise osakonda. Kuna killud olid ümbrikes hulganisti koos (ill 25), siis oleks objektide transportimine ilma selleks kohandatud ümbrikest olnud ohtlik, sest kildude teravad servad oleks põhjustanud mehaanilisi lisakahjustusi. Selle vältimiseks pakiti kõik killud siidipaberisse (ill 26), eraldi ümbrikesse ning need omakorda karpidesse.

25. Esialgne seis Fotomuuseumis. Kilde säilitati üheskoos paberümbrikes, mis olid omakorda paigutatud karpi, 18. X 2010.

26. Enne transporti EKA muinsuskaitse ja restaureerimise osakonda pakendati killud üksteisest eraldatuna siidipaberitesse, 18. X 2010.

Järgnevalt oli võimalik kilde lähemalt uurida ning klaasfotode päritolu, vormistuse ja seisukorra kohta põhjalikumaid järeldusi teha.

Päritolu. Fotode⁸² autoriks on suure tõenäosusega Aleksander Grünbladt. Autorsust kinnitab pildidel nähtav ateljeesisustus, mis sarnaneb Grünbladti Eestis säilinud loomingu näidetega. Klaasfotode näol on tegemist kolme täis- ja kahe poolportreega, mis kujutavad fotograaf

⁸² Vt fotode digitaalkujutisi: Lisa 1.

Grünblatti naist Louiset, poeg Bernhardi, seni tuvastamata meest ning veel kahte last. On tõenäoline, et ka tundmatud pildilolijad on fotograafi lähisugulased.

Fotomuuseumi püsiekspositsioonis olnud mehe portree kohta on teada niipalju, et see on pildistatud Venemaal. Sellele viitab ka ateljeesisustus (lopsakad taimed, mööbel), mida fotograaf on teistegi Venemaal tehtud ateljeeportreede puhul kasutanud.⁸³ Ka arvatav pildistamisaeg jääb fotograafi Venemaa-perioodi.

Dateering. Pildistamisaega oli võimalik määrata üksnes teiste piltide järgi ning seetõttu umbes viie aasta täpsusega. Aluseks võeti fotograafi elulugu ja kaks fotot: Louise Grünblatti portree ning Louise ja Bernhardi kaksikportree. Esimesel pildil, mis on tehtud 1918. aasta paiku, kannab Louise sama pluusi nagu klaasfotol (ill 27). Teine foto, Bernhardi ja Louise paarisportree (ill 28) on tehtud aga umbes 1907. aastal. Võrreldes pildilolijate vanust ning võttes arvesse seda, et Aleksander suri 1910. aastal, viitavad antud pildid klaasfotode valmistamisajaks 1907. ja 1910. aasta vahelist perioodi.

27. Louise Grünblatt, u 1918. Tuvastamata fotograaf, Venemaa (?). 14x9cm, hõbeželatiin-foto. TLM F 8980:6.

28. Louise Grünblatt poja Bernhardiga, u 1907. Foto A. Grünblatt, Venemaa. Alus 16,5x11 / foto 13,7x9,6 cm (kabinet), [hõbeželatiinifoto]. TLM F 8980:12.

⁸³ Võrdluseks nt Aleksander Grünblatti Venemaal tehtud foto: ill 13, lk 15.

Vormistus. Klaasfotod on tagaküljelt koloreeritud õlivärvidega, musta tušiga on maalitud ümber raam, mida on kaunistatud pronksvärvist ehisjoontega. Kaks fotot on paberraamistuse ning riputusaasaga. Grünbladt on tõenäoliselt kasutanud standardsuurusega klaasplaate⁸⁴ (12x9, 13x18 ja 18x24 cm), üks portree on diapositiivi suurusel 8,6x8,6 cm klaasplaadil (vt graafilist dokumentatsiooni, Lisa 2). Ükski foto ei ole autori poolt signeeritud. Ainukese kirje võib leida mehe portree tagaküljelt: „Foto: A. Grünbladt“. See on aga hilisem lisandus, mis pärineb arvatavasti 1982. aastast, mil Peeter Tooming üritas Bernhard Grünbladti abiga Fotomuuseumi Grünbladti kogu fotode autorsust ja neil olevaid inimesi tuvastada.

3.3. Konserveerimiskava ja esmased uuringud

Selleks, et saada ülevaade, kui suures mahus on klaasfotod säilinud ning võtta vastu otsuseid, milliseid meetodeid konserveerimisel kasutada, tuli enne konserveerimiskava paika panemist killud tervikfotode kaupa grupeerida. Pärast kildude esialgset grupeerimist teostati konserveerimiseelne dokumentatsioon ning esmased uuringud.

Kildude grupeerimine. Klaasitükid pakiti lahti ja loeti üle. Sellele järgnes 60 killu kokku sobitamine (ill 29), misjärel oli fotodest võimalik juba täpsem ülevaade saada (ill 30). Selgus, et väiksemate või suuremate kadudega oli säilinud 5 fotot (ill 31, lk 24), lisaks 23 kildu, mis moodustasid kolme foto fragmendid, kuid teiste fotodega ei sobitunud.

29. Pappalustele asetatud fotokildude grupeerimine, 30. X 2010.

30. Kildude grupeerimise tulemus.

⁸⁴ M. Sähka, Täieline päevapildi õpetus ehk kuidas Heinrich Tiidermanni ajal fotosid tehti. – *Estonica: Heinrich Tiidermanni fotoalbum*. Koost T. Liibek. Tallinn: Eesti Ajaloomuuseum, 2009, lk 30-44.

31. Fotomuuseumi klaasfotod (vt fotode digitaalkujutisi, Lisa 1).

Kirjeldus	Mõõdud (mm)	Klaasplaadi formaadi nimetus ja arvatav suurus (mm)	Kildude arv
Tuvastamata mees	122 x 122 x 3	122 x 122 x 3 (diapositiiv-plaat: 86x86),	2
Tuvastamata laps	120 x 90 x 3	120 x 90 x 3, visiit	8
Louise Grünblatt	178 x 128 x 1,5	178 x 128 x 3, kabinet (poolplaat)	21
Bernhard Grünblatt	125 x 100 x 1,5	180 x 130 x 3, kabinet (poolplaat)	1
Tuvastamata poiss koeraga	140 x 147 x 1,5	240 x 180 x 3, täisplaat	5

Vaatlus ja valmistusviisi määramine. Fotod on vaadeldavad klaasi poolelt ning ei ole mõeldud vastu valgust (läbi klaasi) vaatamiseks (ill 32 ja 33). Võrreldes kaht Louise Grünblatti portreed (klaas- ja paberfotot)⁸⁵, võib öelda, et klaasfotode puhul ei saa olla tegemist negatiivilt kontaktkoopiaga, sest sellisel juhul oleks foto läbi klaasi vaadeldes peegelpildis. Selle põhjal võib väita, et tegemist on suure tõenäosusega transferotüüpi tehnikaga klaaspõhimikul.

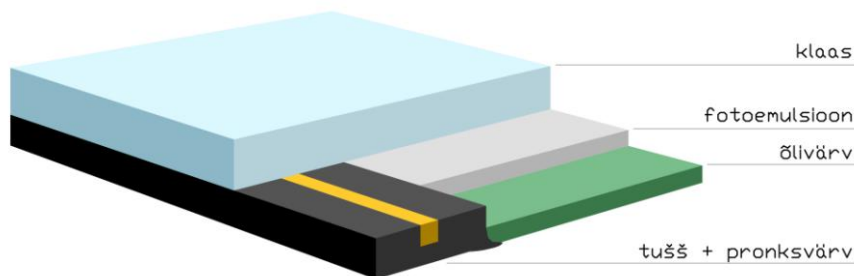
32. Transferotüüp ei ole mõeldud vastu valgust vaatlemiseks. Louise Grünblatti portree esiküljel läbi-
valgustatuna.

33. Läbi valgustamisel eristuvad selgelt pintsli tõmbed õlivärviga teostatud koloreeringukihis. B. Grünblatti portree tagaküljel.

⁸⁵ Vt ill 27, lk 22 ja Lisa 1, foto 3.

Eelnevale annab kinnitust ka kildudel silmaga eristatavad kolm kihti (ill 34): fotoemulsiooni kaitseb esiküljelt klaas ning tagaküljelt õlivärv. Lai must raamistus on kantud klaasile tušiga, eelnevalt on klaasile pronksivärviga lisatud ehisjooned. Must tušš on servadesse kantud paksu kihina, kattes mõnel pool ka õlivärvi, mistõttu on õlivärvi ja tuši kokkupuutekoht reljeefne. Kildudel on üksikud paberijäägid, mis viitavad võimalikule varasemale raamistusele.

34. Fotomuuseumi transferotüüpide läbilõige.

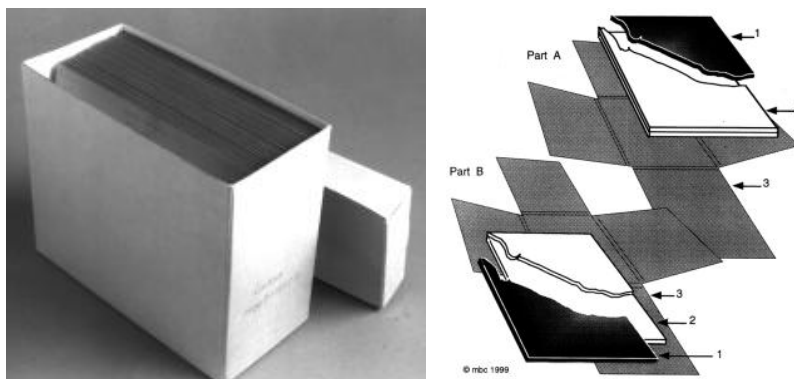
Seisukord. Killud olid kaetud mustusega, lisaks suurtele kildudele oli hulgas ka peenikest klaasipuru. Teravate servadega kildude üheskoos hoiustamise tõttu oli neil palju mehaanilisi kahjustusi (emulsiooni- ja värvikadu).⁸⁶

Vee- ja etanoolikindlustestid. Klaasi pind oli kaetud tugeva mustusega, mida kuivpuhastusega ei ole võimalik efektiivselt eemaldada. Selgitamaks, kas fotodel on võimalik teostada märgpuhastus, tuli esmalt läbi viia vee- ja etanoolikindlustestid. Need tehti kildudel, millelt ei olnud võimalik kujutist välja lugeda ning selleks kasutati destilleeritud vett ja 80%-list etanoolilahust vees. Selgus, et õlivärv oli vee- ja etanoolikindel, samas kui tušš oli küll vee-kindel, kuid tundlik etanooli suhtes.

Konserveerimiskava. Plaani välja töötamisele eelnes tutvumine varasemate sarnaste juhtumite ja säilitamiseks välja töötatud lahendustega. Kildudeks purunenud klaaspõhimiku säilitamise näiteid võib leida nii Eesti kui välismaa konserveerimispraktikast. Eestis puututakse sarnase killuprobleemiga kokku peamiselt klaasnegatiivide puhul. Kuna negatiive tavaliselt ei eksponeerita, on nende jaoks peamiseks konserveerimismeetodiks säilitus-ümbriksesse paigutamine. Spetsiaalsed arhiivipüsivatest materjalidest ümbrikud valmistatakse kildude suurust ja kuju arvesse võttes ning klaasitükid fikseeritakse neisse tugikartongide abil,

⁸⁶ Vt kahjustuste graafilist dokumentatsiooni: Lisa 2, konserveerimistöde kaart.

vältides seejuures kildude omavahelist kokkupuutumist, kuna klaasitükkide teravad servad võivad mehaanilisi kahjustusi juurde tekitada. Seepärast asetatakse paariks tükiks purunenud negatiivi killud tavaliselt eraldi ümbrikesse⁸⁷ (ill 35).

35. Näide purunenud klaasnegatiivile kujundatud säilitusümbrikest. Vasakul karp ümbrike vertikaalseks hoiustamiseks. Paremäl ümbrikud: 1-negatiiv, 2-kahekihiline arhiivikartongist alus (pealmine kiht ühtib negatiivi purunenud servaga), 3-arhiivikartongist ümbrik.

Kildudeks purunenud fotode säilitamise ja eksponeerimise probleem on just nende rareiteetsuse tõttu tekitanud viimastel aastatel diskussioone ning seepärast on läbi viidud katseid uudsete konserveerimismeetodite leidmiseks. Levinud on kaks seisukohta: ühelt poolt restaureeriv, teisalt konserveeriv lähenemine.

Esimesel juhul liimitakse killud kokku, kasutades Paraloid B-72 või epoksiidliimi.⁸⁸ Kuigi tegemist on restaureerimisel tihti kasutatavate stabiilsete liimainetega, ei ole nende mõju fotomaterjalile siiski nii piisavalt uuritud, et antud meetodit võiks laiemalt kasutusele võtta. Seetõttu on tänaseni eelistatum konserveeriv lähenemine, mille puhul kasutatakse kildude fikseerimiseks tugiklaase ja -kartonge, mis ei sega foto vaadeldavust ning mida on võimalik alati eemaldada.

Ka käesolevate klaasfotode konserveerimise puhul otsustati kasutada viimast meetodit, kuna see sekkub võimalikult vähe objekti olemusse. Konserveerimistööde eesmärgiks seati fotode edasise pikaajalise säilivuse tagamine ja nende eksponeeritavuse taastamine. Selleks nägi konserveerimiskava ette järgnevalt kirjeldatud tööd.

⁸⁷ R. Herskovitz, Storage of Glass Plate Negatives. – Minnesota History Interpreter, July 1999. www.mnhs.org/about/publications/techtalk/TechTalkJuly1999.pdf (vaadatud 20. V 2011).

⁸⁸ K. Whitman, The History and Conservation of Glass Supported Photographs, lk 53.

Konserveerimiskava

1. Kildude kokku sobitamine ja komplekteerimine.

2. Konserveerimiseelne dokumentatsioon ja esmased uuringud.

Kildude arvu määramine, pildistamine, mõõtmine, etanooli- ja veekindlustestid.

3. Märghuhastus.

Kuigi must tušš on etanoolitundlik, puhastada fotod parema tulemuse saamiseks klaasi poolelt 40-50%-lise etanoolilahusega vees. Õlivärvi ja tušiga kaetud tagakülgedel teostada märghuhastus destilleeritud veega.

4. Puhastusjärgne dokumentatsioon.

Ülespildistamine ja kahjustuste graafiline dokumentatsioon.

5. Paberraamistuse rebendite kinnitamine.

6. Säilitusümbriste kujundamine ja valmistamine.

Kujundada ümbrised, milles on võimalik kilde säilitada ning eksponeerida. Selleks kasutada antud fotomenetlusele omaseid ning arhiivipüsivaid materjale⁸⁹.

7. Lõplik puhastamine enne ümbristesse paigutamist.

Teostada märghuhastus kildude esiküljel ning ümbristeks mõeldud klaasidel.

8. Kildude vormistamine ümbristesse.

Kolme foto killud sulgeda klaaside vahele. Kõik fotod asetada kartongist alustele.

9. Konserveerimisjärgne dokumentatsioon.

⁸⁹ Täpsemad andmed kasutatud materjalide suuruste ja omaduste kohta: Lisa 2, konserveerimistöde kaart.

3.4. Konserveerimine

Märgpuhastus. Kuna klaas kaitseb värvi- ja emulsioonikihti, oli klaasi esikülge võimalik puhastada 50%-lise etanooli- ja destilleeritud vee lahusega (ill 36). Tuli jälgida, et lahust ei satuks foto tagaküljele, kuna must tušš oli etanoolitundlik. Tagaküljel teostati märgpuhastus destilleeritud veega (ill 37), puhastamisel kasutati vatti ja vatitikke. Puhastamise järel (ill 38) oli võimalik tuvastada fotokildudelt rohkem detaile, mis hõlbustas kildude tervikuteks grupeerimist.

36. Pooleldi puhastatud esikül, puhastuspiir on tähistatud punase noolega, 05. XI 2010.

37. Foto tagakülje puhastamine destilleeritud veega, 06. XI 2010.

38. Detail klaasfotost enne (vasakul) ja pärast (paremal) märgpuhastust.

Parandused paberraamistuses. Kahel fotol, mis on säilinud originaalvormistuses, esines paberraamistuse servades rebendeid. Need kinnitati metüütselluloosi ja destilleeritud vee 10%-lise lahusega väheses etanoolis⁹⁰ ning asetati õrna vajutuse alla.

3.5. Säilitamine ja eksponeerimine

Fotode konserveerimiseks valiti meetod, mis sekkuks minimaalselt objekti olemusse ning oleks fotomaterjali ja -menetluse suhtes võimalikult aus. Eesmärgiks oli luua ühest küljest parimad tingimused objektide pikaajaliseks säilimiseks, teisalt aga võimaldada fotode valmistamiseks kasutatud eritehnikat muuseumikülastajale huvipakkuvalt eksponeerida. Klaasfotode kildudele otsustati ehitada sobilik taustsüsteem tugiümbriste ja -aluste näol.

Klaasümbrised. Klaasikilde, mis kannavad oma pinnal fotoemulsiooni ja ka muid lisakihte, ei tasu kokku kleepida, sest liimaine võib kahjustada klaasil olevaid teiste materjalide kihte. Kolme klaasfoto puhul⁹¹, millel oli kujutis suures osas säilinud, kasutati kildude koos hoidmiseks kartongist ja klaasplaatidest (ill 39) tugiraamistust. Kartong fikseerib killud servadest ja puuduvate osade kohalt tervikuks ning markeerib nõnda ka foto algset suurust.⁹² Mustast kartongist lõigati riskülilikud, mis olid foto algsest suuruselt 1 cm suuremad. Varu oli vajalik selleks, et servadesse jääks kartongraamistus, mis fikseerib killud tasapinnal ning kaitseb neid katteklaaside kinnitamiseks kasutatava kalingurteibi liimistuse eest. Kartongi sisse lõigati täpselt kildude suurust ja kadude kuju järgiv auk (ill 40).

39. Tugiklaaside ettevalmistamine: puhastamine dest. vee ja etanooliga, 15. IV 2011.

40. Klaasfoto killud ja kartongist lõigatud ümbris, mis järgib kildude suurust ja kuju, 15. IV 2011.

⁹⁰ 10%-lisse metüütselluloosi ja destilleeritud vee lahusesse lisati väikeses koguses etanooli, et liim kiiremini kuivaks ja võimalikult vähe fotot ning paberraamistust niisutaks.

⁹¹ Vt klaasfotode digitaalkujutisi: Lisa 1, foto 3, 4 ja 5.

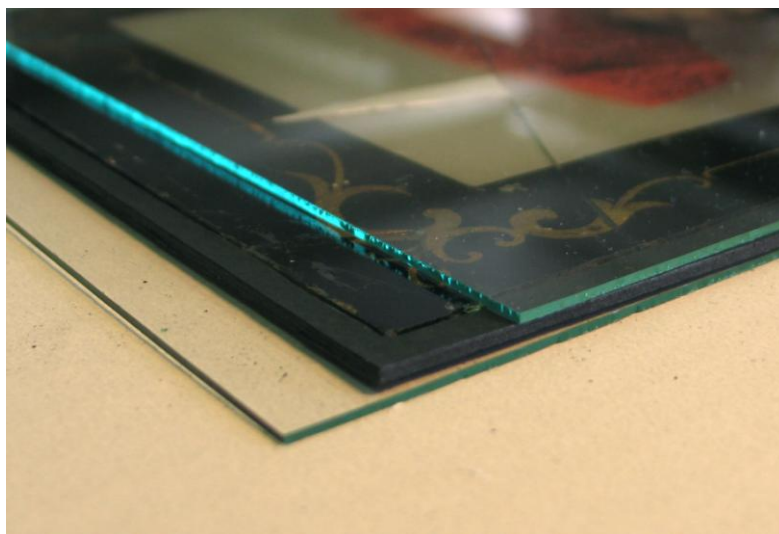
⁹² Aluseks võeti fotode standardsuurused: 18x13 ja 18x24 cm.

Puuduvad killud foto keskel asendati tušivärvi alal musta kartongiga ning halli tausta alal kartongiga, mis oli eelnevalt akvarellvärvidega toonitud (ill 41). Nii täideti lakuunid, kus killud oleksid võinud liikuma hakata ja kuhu oleks võinud koguneda tolm. Samas ennistati fotokujutise vaadeldavus.

Fotokillud paigutati kartongraami ning suleti 1 mm läbimõõduga klaasplaatide vahele (ill 42). Kildude lõplikuks fikseerimiseks valitud klaas on stabiilne, läbipaistev ning objekti olemusele omane materjal. Servade sulgemiseks kasutati kalingurteipi (Filmoplast T, ill 43, 44). Tugiklaaside vahele fikseeritud klaasfoto-killud on vaadeldavad mõlemast küljest. Koloreeringut kandev tagakülg on seega nähtav ja foto valmistamiseks kasutatud erimenetluse olemus on vaatajale lihtsamini mõistetav (vt fotosid pärast konserveerimist, Lisa 1).

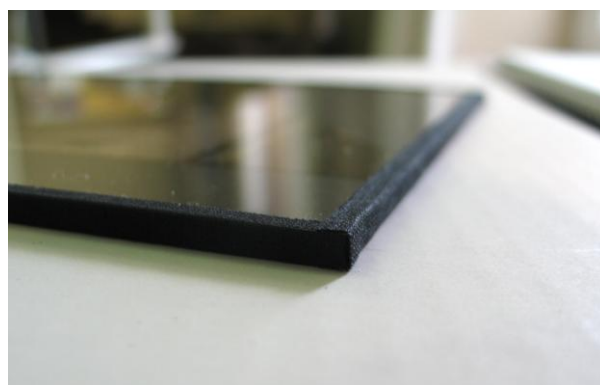
41. Sobivaima akvarellidega toonitud kartongitüki valimine, 18. IV 2011.

42. Tugikartongi ja kildude asetamine klaaside vahele, 15. IV 2011.

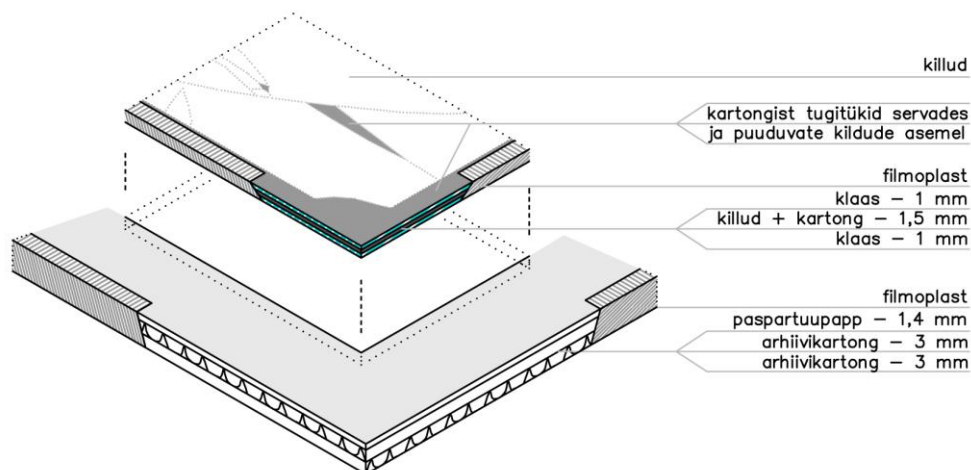

43. Kalingurteibi kinnitamine klaasi servadesse. Selleks, et kihid jääksid tihedalt üksteise vastu, kasutati lokaalseid raskusi, 27. IV 2011.

44. Kihte ühendab servades kalingurteip, 18. IV 2011.

Kartongümbrised. Kahele originaalvormistuses säilinud ning kolmele tugiklaaside vahele paigutatud fotole valmistati neli 25x31,5 cm suurust mitmekihilist arhiivilainepapist alust (ill 45). Kahte pealmisesse kihti lõigati fotode jaoks ristküliku-kujulised augud, kihid liimiti omavahel kokku 10%-lise metüütselluloosi ja destilleeritud vee lahusega. Alustele lisati lindid fotode ohutumaks välja võtmiseks.

45. Läbilõige klaasfotode kildude jaoks kujundatud ümbristest koos kihtide paksustega (mm).

Tundmatute kildude jaoks valmistati kaks 25x15,7 cm suurust kahekihilist alust. Pealmisesse kihti lõigati kildude kuju järgivad augud. Kuna killud jäävad antud juhul alustele lahtiselt, siis lisati alustele kaaned. Nii on võimalik killud alustelt ka kätte saada: pöörates aluse õrnalt tagurpidi, langevad killud kaanele. Kõikide aluste servad kinnitati kalingurteibiga (ill 46). Ümbristesse paigutamisele eelnes klaasfotode teistkordne puhastamine. Seejärel asetati fotod alustele, mis paigutati omakorda arhiivikartongist karpi (ill 47).

46. Pappaluste valmistamine, 12. V 2011.

47. Alustele vormistatud konserveeritud klaasfotod, 12. V 2011.

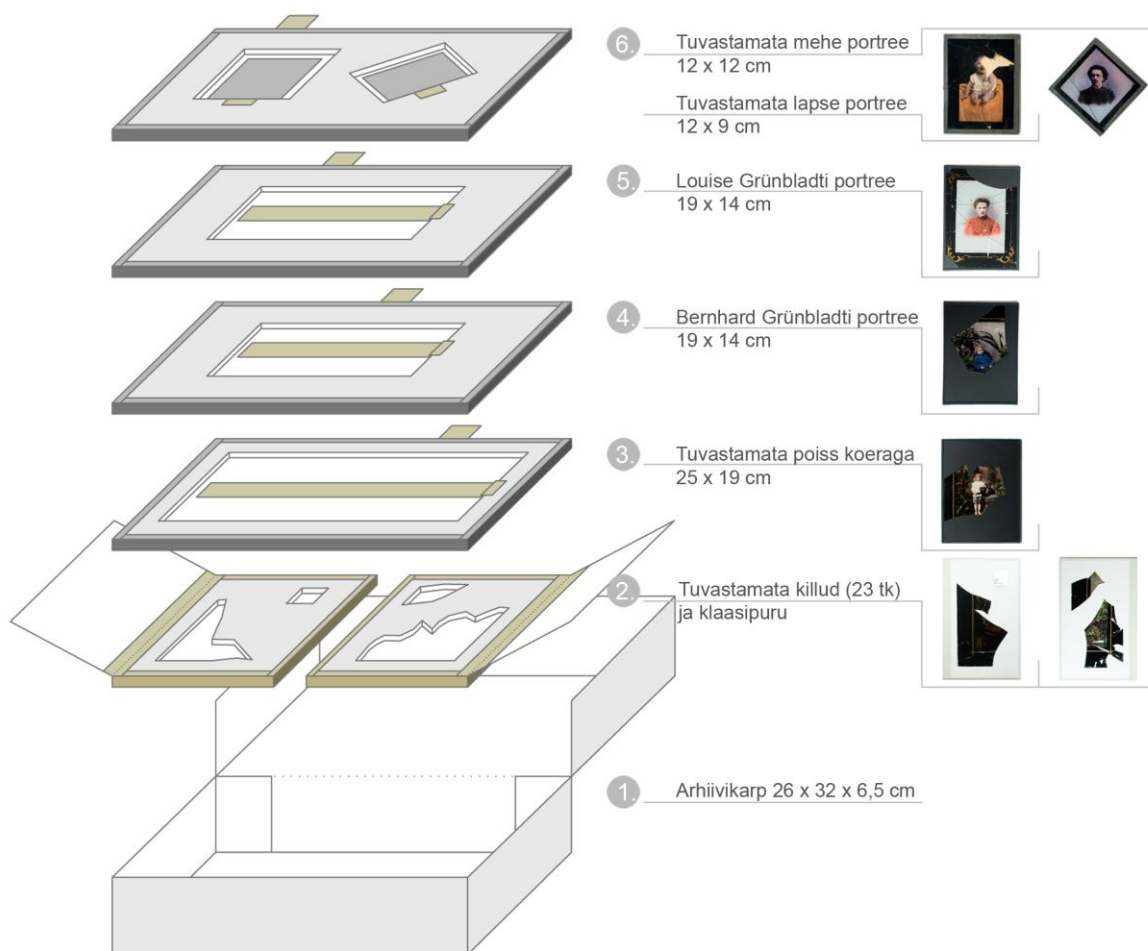
Digitaalne restaureerimine. Konserveeritud klaasfotode algse vormistuse esteetika selgemaks väljatoomiseks teostati ühe foto puhul digitaalne restaureerimine. Selleks valiti Louise Grünbladi portree: klaasfoto, mis on kõige rikkalikuma vormistusega ning ühtlasi ka kõige suuremas ulatuses säilinud. Kasutades programmi Photoshop CS3, kustutati digitaalselt mustus, mida märgpuhastusega ei olnud võimalik eemaldada, täideti värvikaod ja kildude piirid ning peegeldati pronksvärvist ehisjooned puuduvatesse nurkadesse (ill 48).

48. Digitaalselt restaureeritud klaasfoto. Louise Grünbladi portree, u 1907-10, 18x13 cm.

Soovitused säilitamiseks ja eksponeerimiseks. Kuna Fotomuuseum soovib konserveeritud transferotüübid oma kogusse arvele võtta ning neist võimalikult paljud ka püsiekspositsiooni paigutada, töötati klaasfotode jaoks välja Fotomuuseumi tingimuste ja võimalustega sobiv säilitamis- ja eksponeerimisviis.

Fotod on säilituskarpi asetatud viies kihis (ill 49). Soovitav on 2. kihis paiknevaid kilde, mis on alustel lahtiselt, ning 6. kihis olevat tuvastamata lapse portreed nende hapruse tõttu mitte eksponeerida, vaid säilitada karbis, oma alustel horisontaalasendis. 6. kihis olevad killud on võimalik vajadusel alustelt eemaldada: aluse tagurpidi pööramisel libisevad killud välja kaanepapile. Nii saab kilde edaspidi uurida või puuduvate tükide leidmisel need hiljem konserveerida. Ülejäänud klaasfotosid võib alustelt eemaldada ning eksponeerida nii esi- kui tagaküljelt. Kujundatud ümbrised võimaldavad klaasfotode vaatlemist mõlemalt küljelt. Näiteks võib klaasfotod paigutada vitriini kaldalusele ja kasutada tagakülje eksponeerimiseks peeglit.

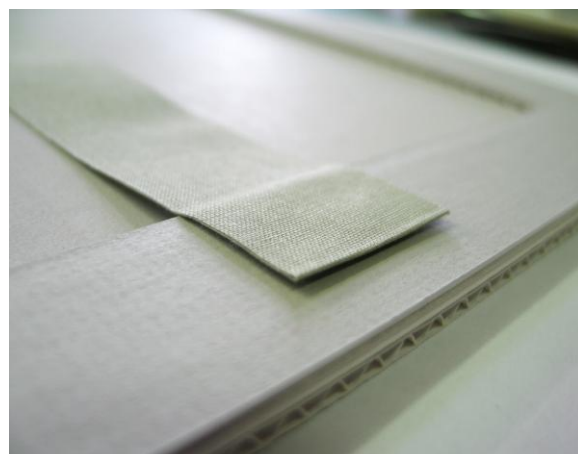
49. Klaasfotode jaoks kujundatud ümbrised.

Klaaspõhimik on väga stabiilne, peamised probleemid säilitamise koha pealt tulenevad klaasi enda raskusest, mille tõttu see puruneb, ning siledusest, mille tulemusel võib fotoemulsioon halbades hoiutingimustes klaasi pinnalt eralduda.⁹³ Seega tasub klaasfotosid nende suhtelise hapruse tõttu käsitseda väga ettevaatlikult ning vaid kinnastega, et vältida ebapuhtust. Piltide alustelt (ill 50) välja võtmiseks saab kasutada linte (ill 51).

Hoiutingimuste puhul tuleb jälgida õhutemperatuuri püsimist vahemikus 18-20°C ning suhtelise õhuniiskuse püsimist vahemikus 30-50%. Kõik käsitsi koloreeritud fotod on väga valgustundlikud, seepärast ei tohiks valgustingimused eksponeerimisel ületada 50 luxi. Samuti tuleks vältida kuumusohuga otsest valgust.⁹⁴

50. Klaasfotode jaoks kujundatud pappalused, 04. V 2011.

51. Kalingurteibist valmistatud lint on mõeldud fotode ohutumaks alustelt välja võtmiseks, 27. IV 2011.

⁹³ J. Reilly, Stability Problems of 19th and 20th Century Photographic Materials. – Issues in the Conservation of Photographs. Eds D. Norris ja J. Gutierrez. Los Angeles: The Getty Conservation Institute, 2010, lk 45.

⁹⁴ K. Whitman, The History and Conservation of Glass Supported Photographs, lk 102.

KOKKUVÕTE

Klaas on levinud ajalooline fotopõhimik, mille üks iseloomulikumaid kahjustusi on purunemine. Seetõttu seisavad konservatorid üsna tihti "killuprobleemi" ees. Käesoleva bakalaureusetöö uurimisobjektideks olnud Fotomuuseumi klaasfotode konserveerimisel puututi kokku sarnaste probleemidega.

Parima lahenduse leidmine eeldas põhjalikku uurimistööd. Välja tuli selgitada, kes on kildudeks purunenud värvilistel fotodel, kes ja millal fotod valmistas ning millist eritehnikat ta selleks kasutas. Uurimistöö käigus leiti viiteid klaasfotode valmistamisele nii välismaa kui Eesti fotoajaloos. Koostati ülevaade klaasfotode autori Aleksander Grünbladi elust ja loomingust ning töötati välja konserveerimiskava, mis võtab arvesse tuvastatud fototehnika – transferotüüpia – eripära. Teostati konserveerimistööd ja fotodokumentatsioon, kujundati eksponeerimiseks ja säilitamiseks sobivad ümbrised ning koostati soovitusel klaasfotode edaspidiseks pikaajaliseks säilitamiseks.

Klaasfotode valmistamine oli 19. sajandi lõpul - 20. sajandi alguses suhteliselt populaarne, erinevates variatsioonides tehnikaid oli ligi nelikümmend. Tolleaegsetes fotoõpikutes on põhjalikke õpetusi fotode klaasile vormistamiseks (näiteks transferotüüpia, vandlitüüpia, õlivärvifoto jpt). Erimenetlusel valmistatud klaasfotosid on aga säilinud suhteliselt vähe, kuna võrreldes paberfotodega neid ka valmistati palju vähem. Samuti on eritehnikas ajalooliste fotode kindlaks tegemine üsna keeruline. Samas kannavad sellised fotod oluliselt enam autori käejälge. Kui tõesti õnnestub välja selgitada nii fotode valmistamiseks kasutatud erimenetlus kui ka valmistaja, siis on Eesti ja ka välismaa kontekstis selliste 20. sajandi algusest pärit fotode puhul kindlasti tegu rariteetidega.

Käesolev bakalaureusetöö on heaks sissejuhatuseks klaaspõhimikul fotode ajalooliste valmistusviiside ning konserveerimisvõtete tundma õppimisel, kuna antud teemat ei ole Eestis varem põhjalikumalt uuritud. Fotomuuseumi klaasfotode konserveerimiseks parimate lahenduste välja töötamine oli huvitav ning iga klaasfoto puhul ka pisut erinev. Konserveerimistöö tulemus tõestab, et läbimõeldud konserveerimis- ja eksponeerimisvõtetega on võimalik tõhustada objekti väärtuse mõistmist, näidata selle valmistusviisi, aga ka materjalile omaseid kahjustusi. Ehk sillutab antud uurimistöö teed, aidates huvilistel ära tunda eritehnikates valmistatud ajaloolisi fotosid.

SUMMARY

Pieces of Glass Supported Photographs – Conservation of Transferotypes from the Photo Museum

Throughout the history of photography there have always been different methods to get an image onto various materials. The technique of moving an image from one substrate to another (glass, metal, leather, fabrics, wood etc) was widely practised for a variety of reasons. Photographers explored every possibility of getting ahead of their competitors, but there was also a fascination with the creativity of the new art. In addition to available commercial plates and papers for routine work, there were many recipes for printing pictures on almost any surface. In order to treat these photographs properly, one must firstly understand their history and production.

This research is intended to provide the basic information on the history, manufacture, deterioration and conservation of glass supported photographs. Glass has been an integral part of photos since the invention of photography – there are more than 20 photographic processes on glass. The current research is focused on one process among glass supported photographs, i.e. transferotypes. These face-mounted photographs were popular mainly in the late 19th century and at the beginning of the 20th century. During these processes, it was very important to use high quality glass. But even with the best available glass, broken plates were inevitable. Broken photographs will not be returned to their original condition, but they can be conserved.

In 2010, broken transferotypes, made by Aleksander Grünbladt circa 1907-10 and found from the Photo Museum were brought into the conservation department of Estonian Academy of Arts. Five transferotypes (all hand-colored with oil colors) were broken into 60 pieces and covered with dust, scratches and fingerprints. The goal by the conservation was to find both an ethically and aesthetically justified way to present transferotypes in the exhibition.

An example of a historical treatment for broken glass supported photographs was to sandwich the shards between two sheets of glass and bind the three layers together with tape around the perimeter. Although there have been some experiments with different adhesives (such as Paraloid B-72 and Epoxy resins) for glass repairing, modern conservation of glass supported photographs has not progressed much further. This three-layer treatment is still common practice today and it was also used during this case.

The research has been broken up into three parts. The first is a synopsis of glass supported

photographs which also includes historical descriptions from Estonia. The second is an overview about one Estonian photographer – Aleksander Grünblatt (1851-1910) –, illustrated with his photographs. Finally, the third part of the research describes conservation and preservation methods which have been applied by this certain case.

The conservation of the Grünblatt's transferotypes presented the perfect opportunity to examine different treatment options for broken photographs on glass. Hopefully, this project has been an initiative to expand research into the history and care of glass supported photographs.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

1. Arhiiviallikad

EESTI AJALOOARHIIV (EAA), Saaga digiteeritud arhiiviallikad

- EELK Rakvere kogudus. Personaalraamat X (Rakvere linna- ja maakogudus - saksa pihtkond), 1887-1901. EAA, f 3057, n 1, s 42, lk 53.

EESTI AJALOOMUUSEUM (AM), fotokogu

- Peterburis töötava eestlanna portree, u 1910. Foto A. Grünblatt. AM F 32409:1.
- Koera portree, 1880. aastad. Foto A. Grünblatt. AM F 5505:1.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU, Digari digiteeritud arhiiviallikad

- Karte des 1ten u. 2ten Stadt-Quartals der Gouvernements-Stadt Reval, 1865. Kirjastaja W. Ulrich. KD 3.949.

EESTI RIIGIARHIIV (ERA)

- Moskva Kontroll-Opteerimise Komisjon. Optantide isiklikud toimikud. Grünblatt, Luize Augusti t. ERA, f 36, n 2, s 2753.
- EKP Harjumaa Komitee, isiklikud toimikud, Grünblatt, Bernhard Aleksandri p. ERA F, f 11, n 15, s 5.

TALLINNA LINNAARHIIV (TLA), Saaga digiteeritud arhiiviallikad

- Tallinna Jaani Kogudus. Parochialbuch, 1836-1874. TLA, f 1358, n 2, s 8, lk 258.

TALLINNA LINNAMUUSEUM (TLM), fotokogu Fotomuuseumis

- Müügileping, 25.04.1926. TLM 18536.
- Louise Grünbladi portree, u 1918. Tuvastamata fotograaf. TLM F 8980:6.
- Louise Grünbladi portree, u 1915. Tuvastamata fotograaf. TLM F 8980:7.
- Louise ja Bernhard Grünbladi portree, u 1907. Foto A. Grünblatt. TLM F 8980:12.
- Bernhard Grünbladi portree, u 1912. Foto L. Grünblatt. TLM F 8980:13.
- Naise portree, u 1927. Foto L. Grünblatt. TLM F 8980:19.
- Tuvastamata mehe portree, u 1907-10. Foto A. Grünblatt. TLM F 8980:20.
- Bernhard Grünbladi portree, u 1912. Foto L. Grünblatt. TLM F 10000:70.
- Bernhard Grünbladi mälestused. Peeter Toominga käsikirjalised märkmed Tallinna

Linnamuuseumi Teaduslikust abikogust Fotomuuseumis, Grünbladi kogu juures. Andmed kogutud fotograafi pojalt Bernhard Grünbladtilt, 31. I 1982 (vaadatud 15. XI 2010).

SAAREMAA MUUSEUM (SM), fotokogu

- Foto Piepenbergi majast. Tundmatu fotograaf. SM F 3873:39.
- Lapsed Kuressaare linnapargis, 1891. Foto A. Grünbladt. SM F 4535.
- Vaade Kuressaare rannale, 1891. Foto A. Grünbladt. SM F 4539.
- Järve ranna liivaluited, 1891. Foto A. Grünbladt. SM F 4541.
- Vaade Kuressaare linnusele, 1891. Foto A. Grünbladt. SM F 4547.
- Vaade Kauba tänavale, 1891. Foto A. Grünbladt. SM F 4549.
- Fotoateljée Kuressaares (Lossi tn 8), 1891. Foto A. Grünbladt. SM F 4550.

VIRUMAA MUUSEUMID (VM), fotokogu

- Vaade Rakvere linnusele, 1884. Foto A. Grünbladt. VM F 789.
- Tütarlapse portree. Foto A. Grünbladt. VM 1408:58.
- Mehe portree. Foto A. Grünbladt. VM F 1575:706.
- Abielupaar Vallneri (?) portree, 1890. aastad. Foto A. Grünbladt. VM F 1596:19.

2. Trükiallikad

Arensburger Wochenblatt (AW)

- nr 29, 20. VII 1877
- nr 3, 30. VI 1881
- nr 23, 04. VI 1891
- nr 33, 18. VIII 1892
- nr 26, 29. VI 1899

Annoncenblatt

- 04. VI 1881

Revalsche Zeitung (RZ)

- nr 293, 17. XII 1877
- nr 53, 06. III 1879

3. Kirjandus

Fotograafia käsiraamat. Toim V. Puskov. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1956.

Photography in Russia 1840-1940. Ed D. Elliot. Berlin: Ars Nicolai, 1992.

Liibek, Tõnis. Fotograafiakultuur Eestis 1839-1895. Doktoritöö, Tallinna Ülikooli Kunstide Instituut. Tallinn, 2010.

Nadeau, Luis. Encyclopedia of Printing, Photographic, and Photomechanical Processes. Kanada: Atelier Luis Nadeau, 1997.

Püüa, Endel. Fotograafia esimene poolsajand Kuressaares. – Sirp ja Vasar 30. VIII 1985.

Püüa, Endel. Keisrikoja piltniku unikaalne näitus Kuressaares. – Postimees 27. I 2004.

Püüa, Endel. Saaremaa fotograafid 1864-1940. Kuressaare: Umara, 2002.

Reilly, James. Stability Problems of 19th and 20th Century Photographic Materials. – Issues in the Conservation of Photographs. Eds D. Norris, J. Gutierrez. Los Angeles: The Getty Conservation Institute, 2010, lk 40-47.

Sikka, Kadi. Kildudest kokku pandud lugu. – Meie Maa 03. II 2011.

Sähka, Merilis. Täieline päewapildi õpetus ehk kuidas Heinrich Tiidermanni ajal fotosid tehti. – Estonica: Heinrich Tiidermanni fotoalbum. Koost T. Liibek. Tallinn: Eesti Ajaloomuuseum, 2009, lk 30-44.

Teder, Kaljula. Eesti fotograafia teerajajaid: sada aastat (1840-1940) arenguteed. Tallinn: Eesti Raamat, 1972.

Tiidermann, Heinrich. Täieline päewapildi õpetus: Selle juhatus järel võib paari nädala harjutusel igäüks ilusaid piltisid teha. 3., täiendatud trükk. Koost T. Tiidermann. Tallinn, 1908.

Tooming, Peeter. Eesti fotograafia ajaloost IX. Ikka rariteetidest. – Sirp 18. VI 1982.

Tooming, Peeter. Hõbedane teekond. Tallinn: Valgus, 1990.

Tooming, Peeter. Ikka fotost. Tallinn: Eesti Raamat, 1995.

Vende, Valdeko. Esimesed fotograafid Saaremaal. – Kommunistiehitaja 21. IX 1982.

4. Teised allikad

Asmer, Vilve. Esimestest piltnikest Eestimaal ja nende fotodest Eesti Kultuuriloolises Arhiivis (1844-1900). <http://www.kirmus.ee/Asutus/Valjaanded/ekmar/esimest.html#Lanz> (vaadatud 08. V 2011).

Herskovitz, Robert. Storage of Glass Plate Negatives. – Minnesota History Interpreter, July 1999. www.mnhs.org/about/publications/techtalk/TechTalkJuly1999.pdf (vaadatud 20. V 2011).

Leyshon, William. Photographs From the 19th Century: A Process Identification Guide. Sharlot Hall Museum Archives, Chapter 9. <http://sharlot.org/archives/photographs/19th/book/index.html> (vaadatud 07. V 2011).

Whitman, Katharine. The History and Conservation of Glass Supported Photographs. Advanced Residency Program in Photograph Conservation, George Eastman House & Image Permanence Institute. Rochester, 2007. http://notesonphotographs.org/images/4/4d/Kwhitman_-_HCGSP_for_web.pdf (vaadatud 09. V 2011).

LISAD

LISA 1 Fotod

LISA 2 Konserveerimistöõde kaart

LISA 3 Praktika päevik

LISA 4 Grünbladi ateljeekuulutusi

LISA 5 Artikkel ajalehes Meie Maa

LISA 6 Töös kasutatavad lühendid

LISA 7 CD bakalaureusetöoga

Lisa 1

Fotod

Foto 1. Tuvastamata mehe portree, u 1907-10. Foto A. Grünbladt, Venemaa.

12,2x12,2x0,3 cm, paberraamistuses transferotüüp. TLM F 8980:20.

Esi- ja tagakülj enne (ülal) ja pärast (all) konserveerimist.

Foto 2. Tuvastamata lapse portree, u 1907-10. Foto A. Grünblatt, Venemaa.

12,0x9,0x0,3 cm, paberraamistuses transferotüüp.
Esi- ja tagakülg enne (ülal) ja pärast (all) konserveerimist.

Foto 3. Louise Grünbladi portree, u 1907-10. Foto A. Grünblatt, Venemaa.

17,8x12,8x0,1 cm / konserveeritud foto 19x14x0,4 cm (kabinetformaad), transferotüüp.
Esi- ja tagakülg enne (ülal) ja pärast (all) konserveerimist.

Foto 4. Bernhard Grünbladi portree, u 1907-10. Foto A. Grünblatt, Venemaa.

12,5x10,0x0,1 cm / konserveeritud foto 19x14x0,4 cm (kabinetformaad), transferotüüp.
Esi- ja tagakülg enne (ülal) ja pärast (all) konserveerimist.

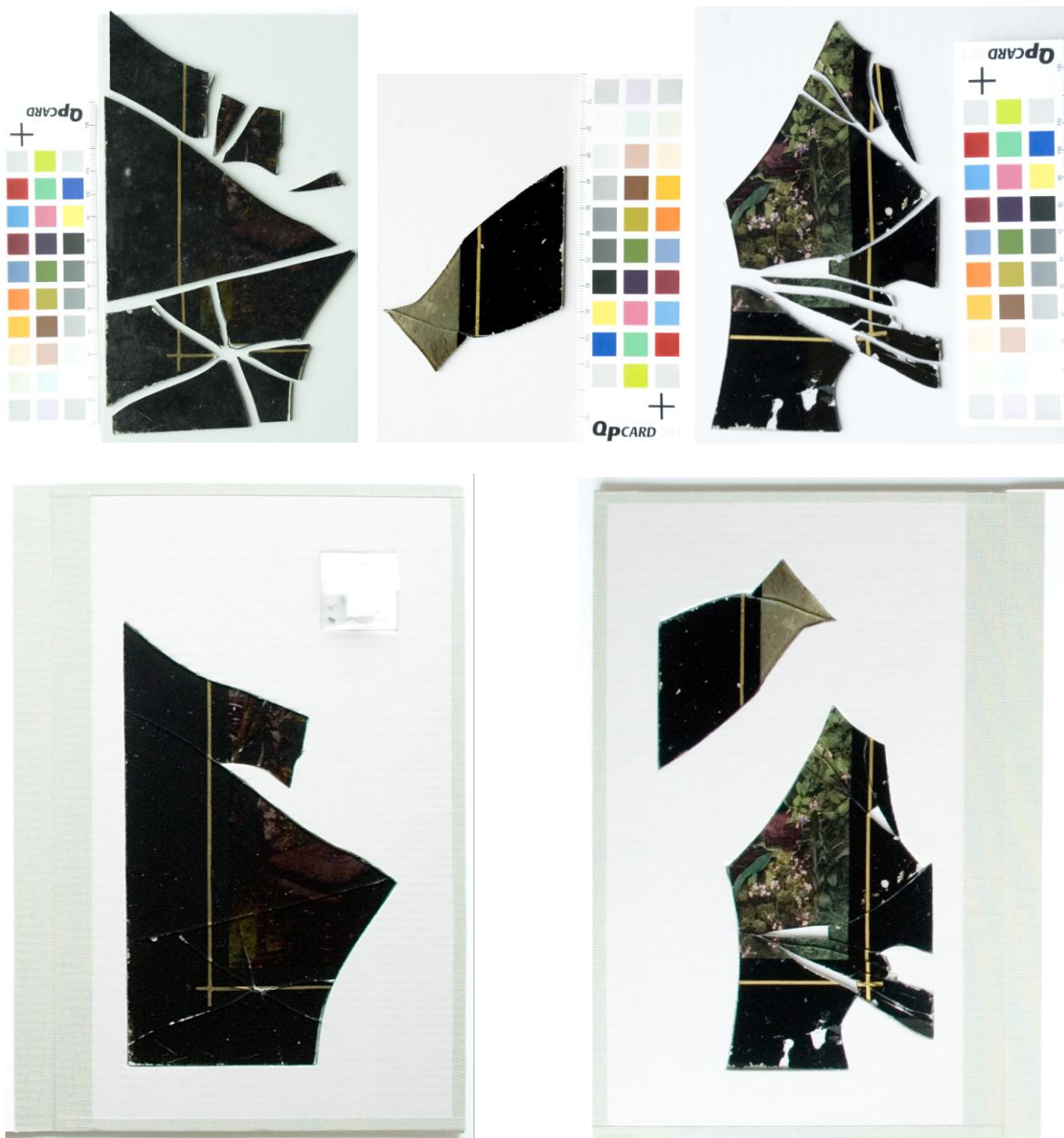
Foto 5. Tuvastamata poiss koeraga, u 1907-10. Foto A. Grünblatt, Venemaa.

14,0x14,7x0,1 cm / konserveeritud foto 25x19x0,4 cm (täisplaat-formaat), transferotüüp.
Esi- ja tagakülg enne (ülal) ja pärast (all) konserveerimist.

Foto 6. Tuvastamata transferotüüpide killud, u 1907-10. Foto A. Grünblatt, Venemaa.

Esiküljed enne (ülal) ja pärast (all) konserveerimist.

Kadi Sikka

Teostaja nimi

Eesti Kunstiakadeemia, muinsuskaitse ja restaureerimise osakond, III kursus

Ametinimetus

Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja restaureerimise osakond, Eesti Ajaloomuuseum

Tööde läbiviimise koht (asutus/osakond)

Merilis Roosalu, konservaator-koguhoidja, Eesti Ajaloomuuseum

Juhendaja/ametinimetus/asutus

1. Objekti andmed*

Nimetus	5 transferotüüpi: I tuvastamata mehe portree II tuvastamata lapse portree III Louise Grünbladi portree IV Bernhard Grünbladi portree V tuvastamata poiss koeraga Lisaks killud, mis ei kuulu eelpoololevate fotode juurde ning millelt ei ole võimalik kujutist välja lugeda.
Autor	Aleksander Grünbladt (1851-1910)
Dateering	u 1905-1910
Materjal	õlivärvid, tušš
Tehnika	transferotüüpia
Mõõtmed (cm)	I 12,2x12,2x0,3 II 12,0x 9,0x0,3 III 17,8x12,8x0,1 IV 12,5x10,0x0,1 V 14,0x14,7x0,1
Omanik	Tallinna Linnamuuseumi Fotomuuseum
Tähis	I TLM F 8980:20 Teised on arvele võtmata.

* Eeskujuks on võetud Kultuuri Kutsenõukogu otsusega nr 6 (22. VI 2010) kinnitatud tööde albumi kaart.

2. Konserveerimistööde eesmärk

Fotode eksponeeritavuse taastamine ja edasise pikaajalise säilivuse tagamine.	
Tööde teostamise aeg	Oktoober 2010 kuni mai 2011. a.

3. Objekti iseloomustus

Kirjeldus	Transferotüüpia tehnika klaaspõhimikul. Eristatavad kolm kihti: 1. klaas, 2. fotoemulsioon, 3. värvikiht. Fotod I ja II on raamitud ja riputusaasaga.
Autori v töökoja märgistus, signatuur	-
Muud pealdised, märgid, tekstid	I Tagaküljel pliitsikirje „Foto: A. Grünblatt“
Andmed varasemate konserveerimis-restaureerimistööde teostamise kohta	-
Kirjandus- ja arhiiviallikad	<ul style="list-style-type: none">▪ Tooming, Peeter. Hõbedane teekond. Tallinn: Valgus, 1990.▪ Bernhard Grünblatti mälestused. P. Toominga käsikirjalised märkmed Fotomuuseumis, Al. Grünblatti kogu juures (andmed kogutud B. Grünblattilt 31. I 1982).

4. Objekti seisund enne konserveerimist

Seisundi kirjeldus	Kõik fotod on kildudeks purunenud. I ja II foto on algses paberraamistuses. Teised fotod on säilinud kildudena, üheskoos paberümbrikes, osa kildudest on kadunud. Klaas on kaetud mustuse kihiga. Kildudel on hulgaliselt mehaanilisi kahjustusi: värvi- ja emulsioonikadu. Paberraamistusel esineb rebendeid.
Kokkuvõtlik / üldine hinnang objekti seisundile	Rahuldav.

5. Uuringud

Testid on teostatud killul, millelt ei olnud võimalik kujutist välja lugeda.			
Jrk.nr.	Analüüsitava materjal	Määrang või test	Tulemus
1.	Õlivärv	Veekindlustest: destilleeritud vesi	Veekindel
2.	Õlivärv	Etanoolikindlustest: 80%-line etanoolilahus vees	Etanoolikindel
3.	Tušš	Veekindlustest: destilleeritud vesi	Veekindel
4.	Tušš	Etanoolikindlustest: 80%-line etanoolilahus vees	Etanoolitundlik

6. Konserveerimistöõde kava

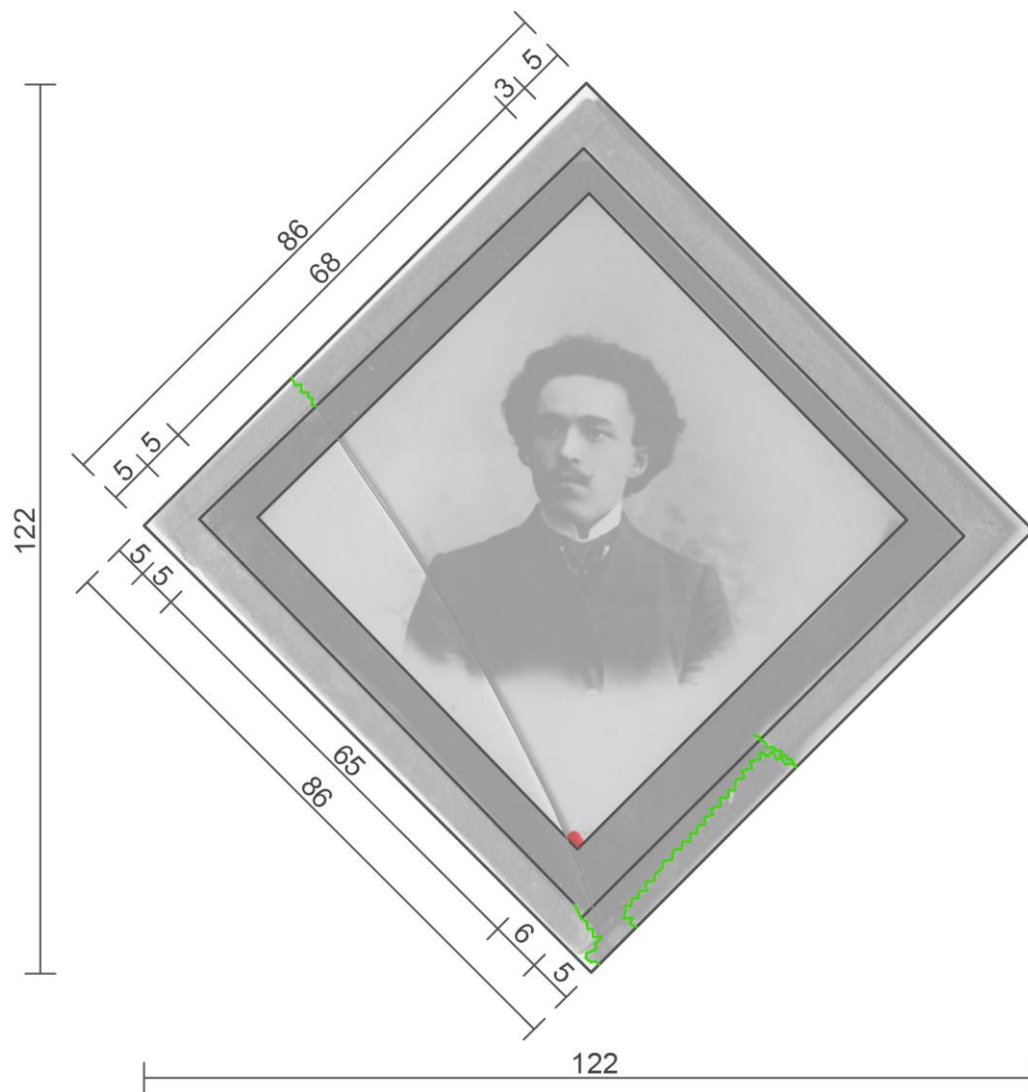
Tööde loetelu ja põhjendus	
1. Konserveerimiseelse seisundi dokumenteerimine	
2. Testid: <ul style="list-style-type: none">▪ etanooli- ja veekindlustestid	Selgitamaks välja, kas kildudel on võimalik teostada märgpuhastus.
3. Praktiline töö: <ul style="list-style-type: none">▪ Kildude kokku sobitamine ja komplekteerimine▪ Märgpuhastus▪ Paberraamistuse rebendite kinnitamine.▪ Säilitusümbriste valmistamine	Kuna esikülg on klaaspind (emulsioonikiht ja etanoolitundlik värvikiht on foto tagaküljel), teostada paremate tulemuste saavutamiseks märgpuhastus esiküljel etanoolilahusega (u 40%). Tagaküljel teostada märgpuhastus destilleeritud veega, sest must tušš on etanoolitundlik. Enne säilitusümbristesse panemist teostada teistkordne puhastamine.
4. Konserveerimisjärgse seisundi dokumenteerimine	

7. Konserveerimistöõde kirjeldus

Teostatud tööd	Kasutatud materjalid ja töövahendid
1. Kildude kokku sobitamine ja komplekteerimine	Puuvillased kindad, pappalused.
2. Märgpuhastus esiküljel	40%-line etanoolilahus destilleeritud vees, vatitikud, pappalused.
3. Märgpuhastus tagaküljel	Destilleeritud vesi, vatitikud, pappalused.
4. Paberraamistuse rebendite kinnitamine	Pintsel, 10%-line metüütselluloosi lahus destilleeritud vees + väheses etanoolis.
5. Säilitusümbriste valmistamine	Pintslid, arhiivikartong, paspartuupapp, 10%-line metüütselluloosi ja dest.vee lahus, u 10%-line Klucel G etanoolis, must ja hall kalingurteip Filmoplast T, PEL must kalingur.
Muudatused konserveerimistöõde kavas	-

8. Illustratiivne materjal

Alljärgneva graafilise dokumentatsiooniga näidatakse ära fotode arvatavad originaalsuurused, mis on tuletatud klaasplaatide standardsuurustest. Samuti kujutatakse graafiliselt fotode kahjustusi (rebendid, puuduvad killud, emulsiooni- ja värvikadu) ja nende ulatusi.

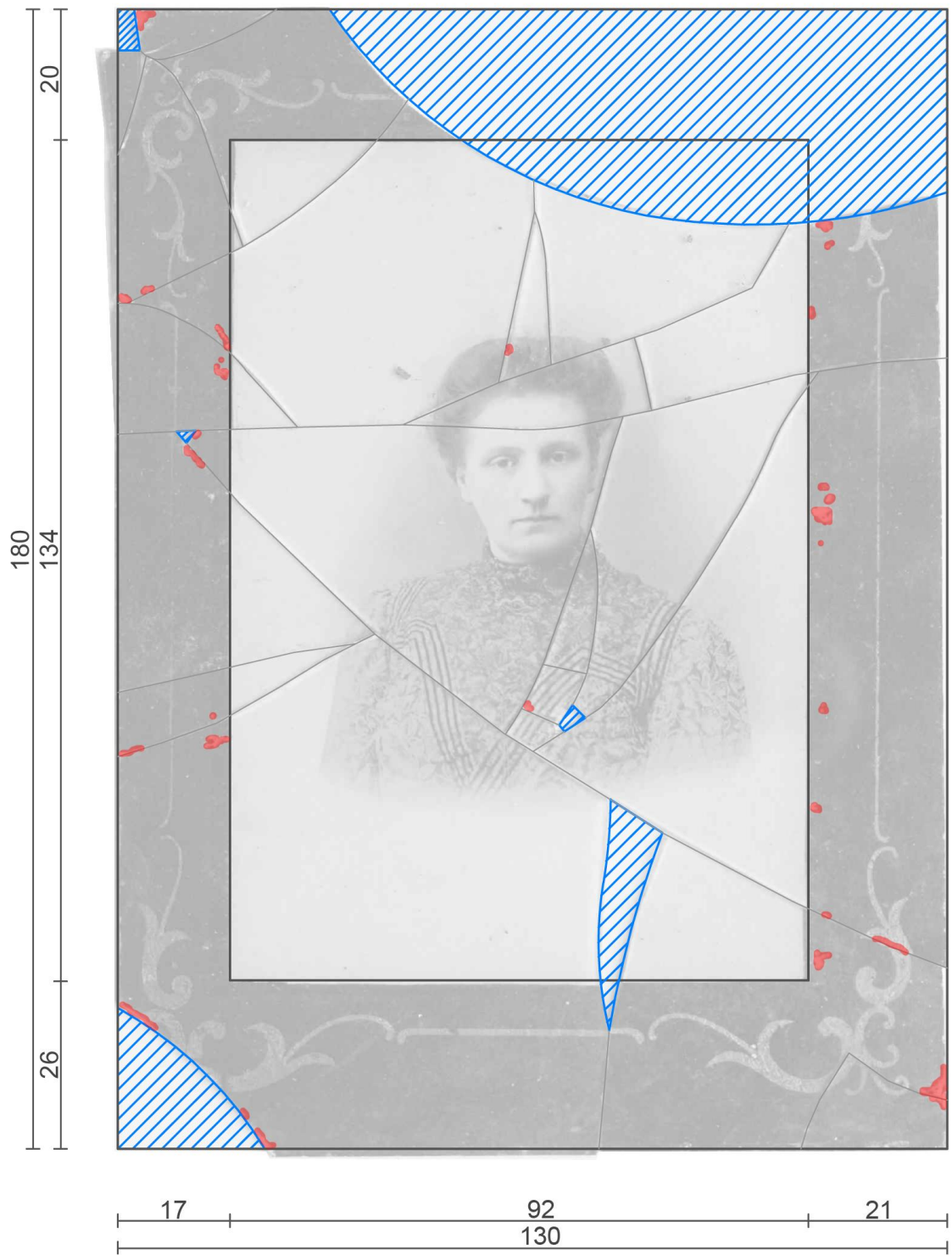
värvikadu

rebendid

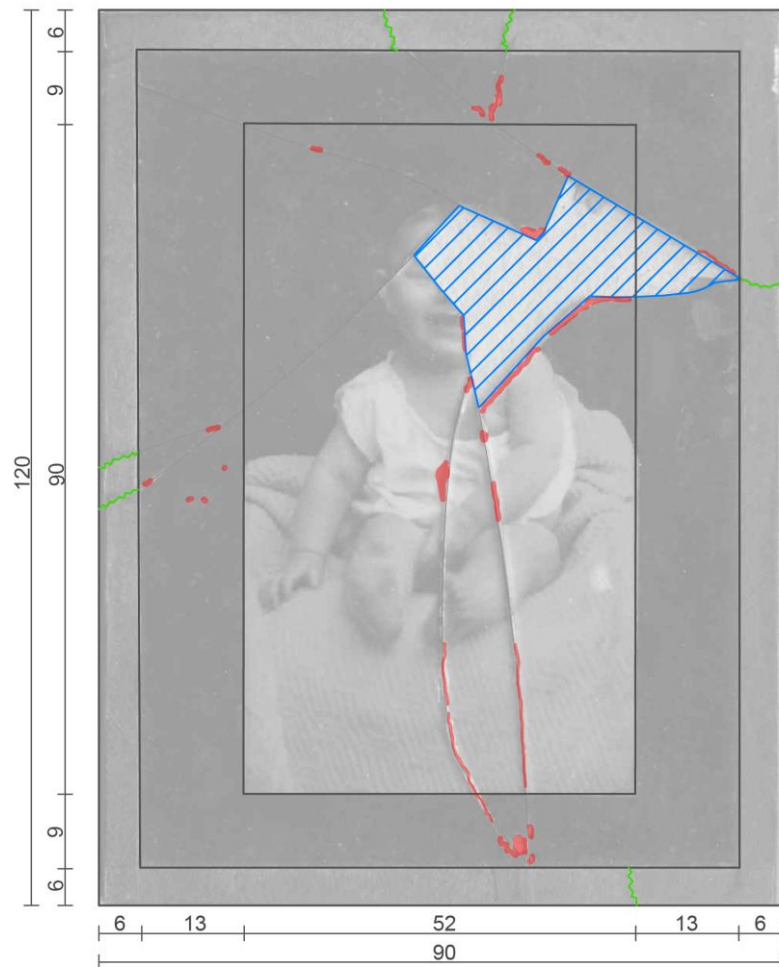

* mõõdud on antud millimeetrites

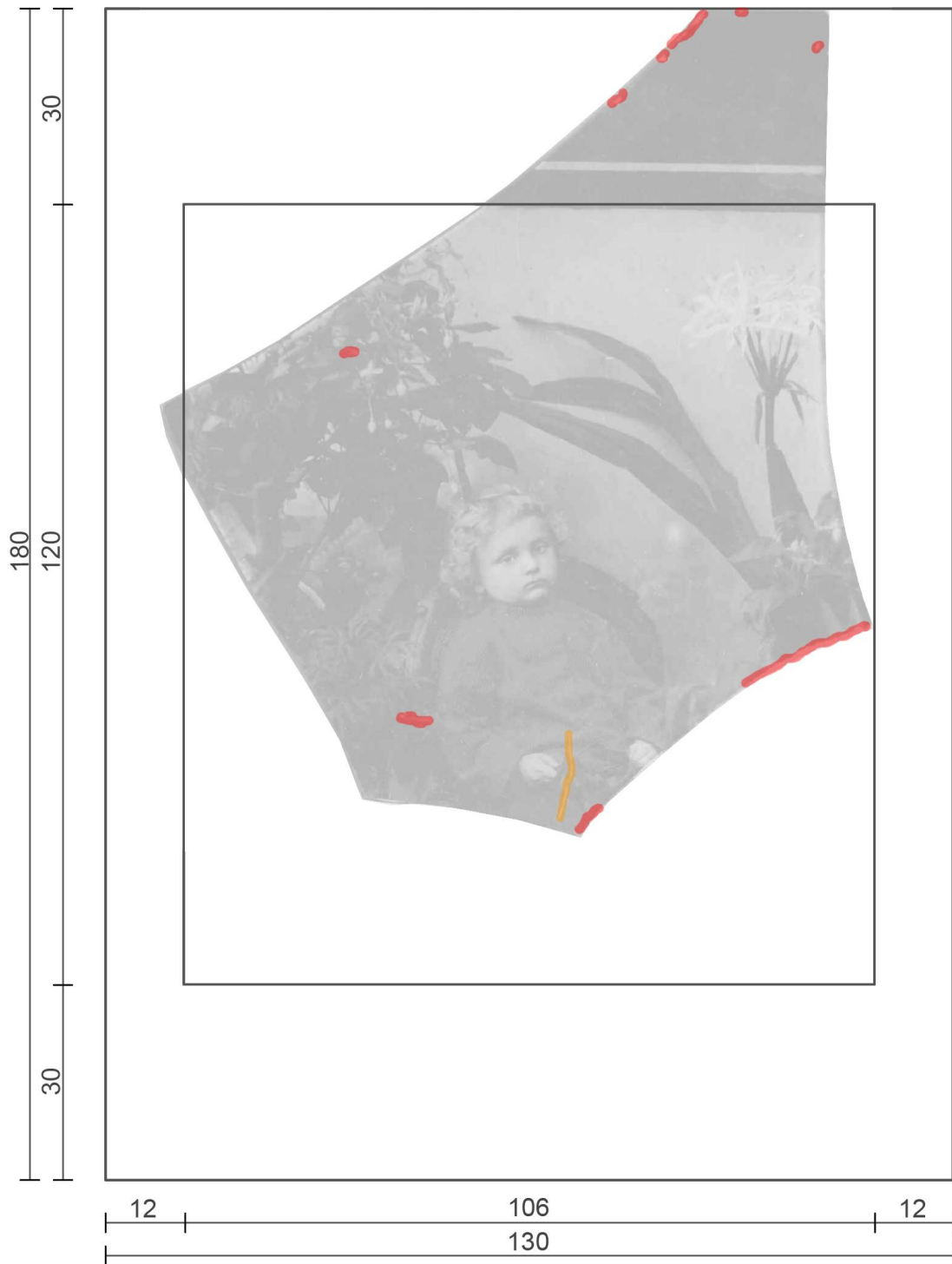
puuduvad killud värvikadu

* mõõdud on antud millimeetrites

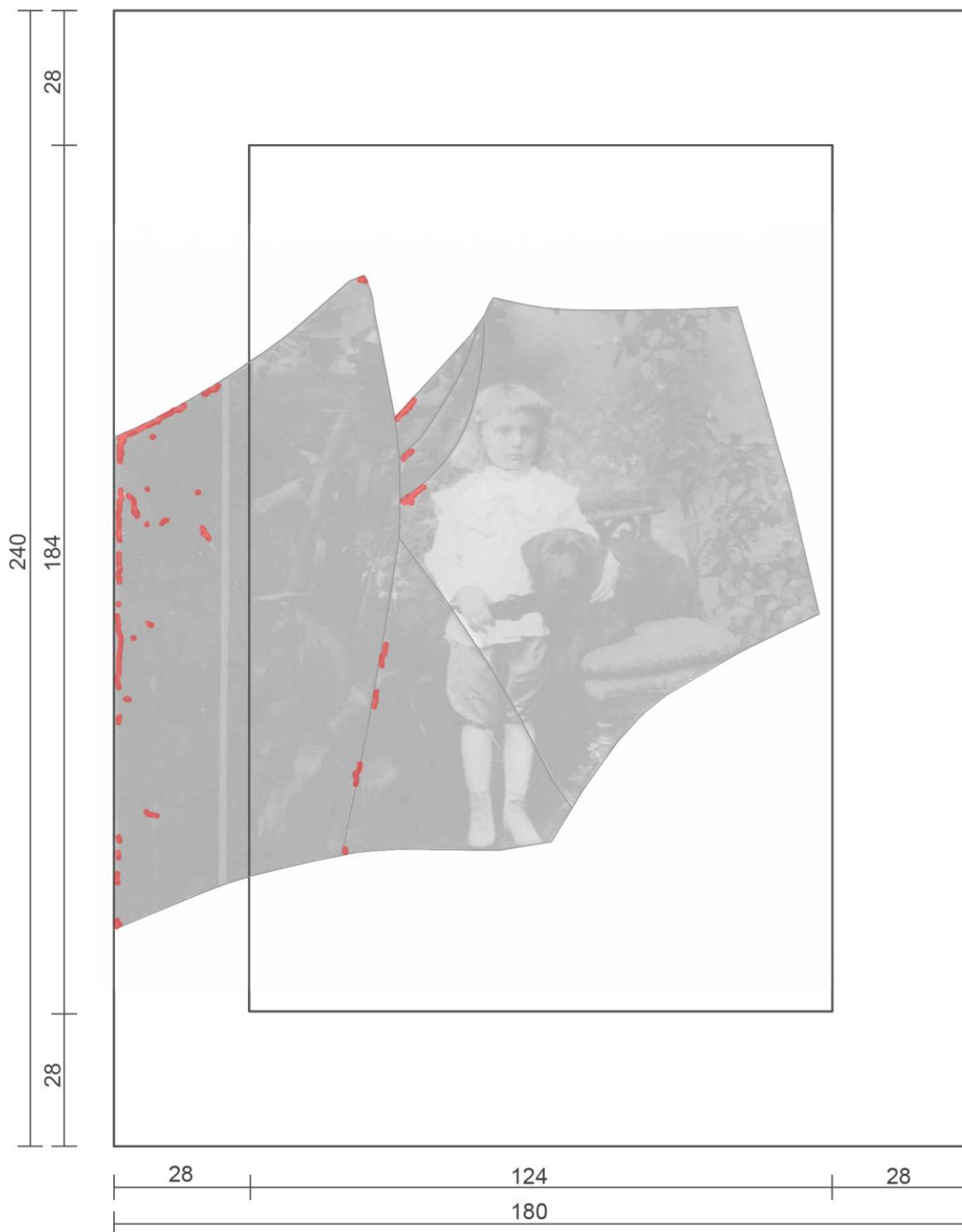
puuduvad killud värvikadu rebendid

* mõõdud on antud millimeetrites

emulsioonikadu värvikadu

* mõõdud on antud millimeetrites

värvikadu

* mõõdud on antud millimeetrites

9. Teostatud tööde tulemus

Fotokillud on komplekteeritud ja puhastatud. Originaalvormistuses fotode paberraamistuses esinenud rebendid on kinnitatud. III, IV ja V foto on paigutatud klaaside vahele. Kõik fotod (ja killud, millelt ei olnud võimalik kujutist välja lugeda) on paigutatud arhiivikartongist alustele, mis on omakorda asetatud arhiivikarpi.

10. Juhend konserveeritud objekti säilitamiseks ja kasutamiseks

Klaasfotosid tasub nende suhtelise hapruse tõttu käsitseda väga ettevaatlikult ning vaid kinnastega. Piltide alustelt välja võtmiseks saab kasutada linte. Soovitav on neid kilde, mis on alustel lahtiselt, ning tuvastamata lapse portreed nende hapruse tõttu mitte eksponeerida, vaid säilitada karbis, oma alustel horisontaalasendis. Lahtisi kilde on võimalik vajadusel alustelt eemaldada alljärgneval viisil: aluse tagurpidi pööramisel libisevad killud välja kaanepapile. Nii saab kilde edaspidi uurida või puuduvate tükide leidmisel need hiljem konserveerida.

Ülejäänud klaasfotosid võib alustelt eemaldada ning eksponeerida nii esi- kui tagaküljelt. Kujundatud ümbrised võimaldavad klaasfotode vaatlemist mõlemalt küljelt. Näiteks võib klaasfotod paigutada vitriini kaldalusele ja kasutada peeglit tagakülje eksponeerimiseks.

Hoiutingimuste puhul tuleb jälgida õhutemperatuuri püsimist vahemikus 18-20°C ja suhtelise õhuniiskuse püsimist vahemikus 30-50%. Valgustingimused eksponeerimisel ei tohiks ületada 50 luxi. Samuti tuleks vältida kuumusohuga otsest valgust.

11. Kasutatud materjalid ja hinnakalkulatsioon

Kalkulatsiooni aluseks on võetud 2010. aasta IV kvartali keskmine brutotunnipalk (4,83 eurot).*

- Must paspartuukartong, 400g (Zelluloosi paberipood, artikkel nr. 120941-2): valmistatud kvaliteetsest tselluloosist – ei sisalda puidumassi ja on neutraalse liimistusega, puhverdatud 2%-kaltsium- või magneesiumkarbonaadiga, pH 7,8-8,0. Vastab DIN 6738 ja ISO 9706 nõuetele.
- Helehall paspartuukartong, 300g (Zelluloosi paberipood, artikkel nr. 120920): valmistatud kvaliteetsest, kloorita pleegitatud ja puitmassi mittesisaldavast tselluloosist, neutraalse liimistusega, pleekimiskindel, pH väärtus 7,5-9,5, vastab DIN 6738 ja ISO 9706 nõuetele.
- Helehall/valge arhiivilainepapp, 1,6 mm (Zelluloosi paberipood, artikkel nr 256316).
- Helehall/valge arhiivilainepapp, 3,0 mm (Zelluloosi paberipood, artikkel nr 256317).

* Eesti Statistika. <http://www.stat.ee/49253> (vaadatud 20. V 2011).

- Kalingurteip Filmoplast T (Zelluloosi paberipood, artikkel nr. 730350 (hall) ja 730352 (must), tootja Neschen.
- Must kalingur (Turustaja: PEL - Preservation Equipment Ltd).
- Säilituskarp, 26x32x6,5 cm (tellitud Zelluloosi paberipoest)

	Kogus/hulk	Maksumus (€)
Tööaeg	79 h	381,57
Kasutatud materjalid:		
Säilituskarp (26x32x6,5 cm)	1 tk	6,4
Klaasplaadid (4 tk: 14x19cm; 2 tk: 19x25 cm)	6 tk	9
Pappalused Arhiivilainepapp (3 ja 1,6 mm), paspartuukartong (must ja helehall) + väiksemad kartongi tükid (Zelluloosi kaupluse paberijääkide hulgast)		8,64
Kalingur Kalingurteip Filmoplast T ja PELi kalingur	ca 1 rull	2,1
Lisaks Liimistusvahendid (metüütselluloos, Klucel G) ja puhastusvahendid (etanol, destilleeritud vesi, vatt).		5
	KOKKU	412,71

Kuupäev

25. V 2011

Allkiri

Kadi Sikka

Lisa 3

Praktika päevik

Kuupäev	Kulut. aeg	Tööde kirjeldus	Kasutatud materjalid
18. X 10	2 h	Tööga tutvumine, kildude pakendamine ja transport Fotomuuseumist EKA muinsuskaitse ja restaureerimise osakonda.	Siidipaber, arhiivikarbid.
01. XI 10	4 h	Fotograafiline dokumentatsioon, kildude kokku sobitamine.	Pappalused.
05. XI 10	4 h	Puhastusproovid, märgpuhastus.	Destilleeritud vesi, etanool, vatitikud.
11. XI 10	3 h	Graafiline dokumentatsioon (AutoCAD 2010, Photoshop CS3).	
24. XI 10	1 h	Ekspositsioonis olnud foto pakendamine ning transport Fotomuuseumist EKA muinsuskaitse ja restaureerimise osakonda.	Siidipaber, arhiivikarp.
02. XII 10	3 h	Märgpuhastus. Fotograafiline dokumentatsioon.	Destilleeritud vesi, etanool, vatitikud.
25. III 11	2 h	Karbilahenduste välja töötamine, arhiivikartongi ostmine.	
02. IV 11	4 h	Digitaalne restaureerimine (Photoshop CS3).	
08. IV 11	8 h	Ümbriskarpide valmistamine.	Arhiivikartongid.
13. IV 11	6 h	Ümbriskarpide valmistamine.	Arhiivikartongid.
15. IV 11	6 h	Ümbriskarpide valmistamine. Kihtide liimimine. Klaaside ja kildude puhastamine. Ühe foto sulgemine klaaside vahele.	Arhiivikartongid, metüültselluloos dest. vees (10%), klaasid, etanool, dest. vesi.
16. IV 11	3 h	Digitaalne restaureerimine.	

18. IV 11	6 h	Ümbriskarpide valmistamine. Klaaside ja kildude puhastamine. Ühe foto sulgemine klaaside vahele. Ühe foto paberraamistuse rebendite kinnitamine.	Arhiivikartongid, klaasid, etanool, dest. vesi, Filmoplast T, 10%-line metüülselluloos dest. vees, siidipaber.
21. IV 11	4 h	Ümbriskarpide valmistamine. Kartongi retušeerimine.	Akvarellid, dest. vesi.
23. IV 11	3 h	Digitaalne restaureerimine.	
27. IV 11	6 h	Ümbriskarpide valmistamine. Kihtide liimimine. Ühe foto sulgemine klaaside vahele. Lintide valmistamine.	Arhiivikartongid, 10%-line metüülselluloos dest.vees, klaasid, Filmoplast T.
29. IV 11	1,5 h	Ümbriskarpide valmistamine. 1.kihi alustele kaante paigaldamine.	Arhiivikartongid, Filmoplast T.
02. V 11	2,5 h	Filmoplasti kinnitamine aluste servadesse.	Filmoplast T, PELi kalingur.
04. V 11	3,5 h	Fotograafiline dokumentatsioon.	
05. V 11	2,5 h	Aluste lõikamine ja liimimine.	Arhiivikartongid, metüülselluloos dest.vees, Klucel G etanoolis.
12. V 11	4 h	Filmoplasti kinnitamine aluse servadesse, lintide kinnitamine alustele. Fotograafiline dokumentatsioon.	Filmoplast T.

Kuulutus 1. Arensburger Wochenblatt nr 29, 20. VII 1877

Vorläufige Anzeige. Einem hochgeehrten Publicum hiermit zur Kenntniß, daß ich am 23. d. Mts. mein photographisches Atelier eröffne und werden Photographieen von Erwachsenen und Kindern, sowie Gruppen in jeder Größe und Form geliefert, als: große Portraits, Cabinet-Format, Visitenkarten, Medaillons und auf Bestellung in Aquarell colorirt. Ferner Aufnahme im Freien von Landschaften, Pferden. Vergrößerungen von Photographieen, Copien von Gemälden und Stichen, sowie das Restauriren und Reinigen von Oelgemälden, Abdrücke von Kupfer- und Stahlstichen auf Glas sowohl durchsichtig, wie auf Gold- und Silbergrund, werden auf's Beste ausgeführt. Das Local ist in der Kaufstraße, im Hause des Herrn Kaufmann F. Isajew. A. Grünblatt. Arensburg, den 19. Juli 1877.

Kuulutus⁹⁶. Annan kõrgelt astatud publikule siinkohal teada, et avan käesoleva kuu 23. kuupäeval oma fotoateljee, kus valmistatakse fotosid nii täiskasvanutest ja lastest kui ka gruppidest igas suuruses ja vormistuses: suured portreed, kabinet-, visiit-, medaljon-formaadis fotod (soovi korral ka akvarellidega koloreeritud), ülesvõtted vabas looduses maastikest, hobustest. Fotosuurendused, koopiad maalidest ja joonistustest, samuti õlimaalide puhastamis- ja restaureerimistööd, väljatrükkid joonistustest nii klaasil kui kullal ja hõbedal valmistatakse parima kvaliteediga. Ateljee asub Kauba tänaval, kaupmehehärä F. Isajewi majas. A. Grünblatt. Kuressaare, 19. juuli 1877.

Kuulutus 2. Revelsche Zeitung nr 293, 17. XII 1877

Einem hochgeehrten Publicum hiermit zur gefl. Kenntniss, dass ich mein neuerbautes Photographisches Atelier am 18. d. Mts. eröffne, und empfehle ich mich zu allen photographischen Arbeiten als: Gruppen, grösseren Portraits, Cabinet- und Visitenkarten, Medaillon-Bildern in kleinstem Format, sowie Copien nach Gemälden und Stichen, Vergrösserungen nach Photographien etc; ferner zu Aufnahmen im Freien, von Gebäuden, Landschaften, Pferden etc. Alle Arbeiten werden auf's Beste zu mässigen Preisen geliefert. Das Local ist in der Langstrasse No. 120, im Hause des Herrn Kaufmann Behrens, parterre. A Grünblatt.

⁹⁶ Töö autori vabas vormis tõlge saksa keelest eesti keelde.

Teatan siinkohal kõrgelt austatud publikule, et avan käesoleva kuu 18. kuupäeval oma vastvalminud fotograafia ateljee, kus pakun kõiki fotograafilisi töid, nagu: grupipildid, suuremad portreed, kabinet-, visiit- ja medaljon-formaadis fotod, samuti maalide ja joonistuste koopiad, fotosuurendused jne; ülesvõtted vabas looduses hoonetest, maastikest, hobustest jne. Kõik tööd tehakse parima hinnaga. Ateljee asub Pikk tänav 120, kaupmeheherra Behrensi maja esimesel korrusel. A. Grünblatt.

Kuulutus 3. Revalsche Zeitung nr 53, 06. III 1879

In meinem photographischen Atelier; Langstraße No 120, Haus Kaufm. Behrens, werden Photographien in jeder Grösse und Form, sowohl directe Aufnahmen, als Copien und Vergrösserungen bis zur Lebensgrösse geliefert. Die Zeit der Aufnahme täglich von 11-3 Uhr Nachm. Preise folgen:

Visit-Cart.,	pr.	Dutz.	in	zwei	Stell.	4	Rbl.
„	½	„	„	„	„	2	„ 50 K.
Cabinet,	pr.	„	„	„	„	9	„
„	½	„	„	„	„	5	„

Grössere Bilder von 4 Rbl. pr. Stück an. A. Grünblatt.

Minu fotoateljees, kaupmees Behrensi majas Pikk tänav 120, valmistatakse fotosid igas suuruses ja vormistuses, nii otseseid ülesvõtteid kui ka koopiaid ja suurendusi kuni elusuuruseni. Aeg ülesvõtete tegemiseks kell 11 kuni 3 pärastlõunal. Hinnad järgnevad:

Visiitformaad	tosin	4 rbl
	½ tosinat	2 rbl 50 k
Kabinetformaad	tosin	9 rbl
	½ tosinat	5 rbl

Suuremad pildid alates 4 rbl/tükk. A. Grünblatt.

Kuulutus 4. Annoncenblatt, 04. VI 1881

Vorläufige Anzeige. Einem hohen Adel und geehrten Publicum die ergebnste Anzeige, daß ich für die Dauer der Badesaison hier ein Photographisches Atelier eröffnen werde. Näheres durch fernere Annoncen nach beendeter Einrichtung. Hochachtungsvoll A. Grünblatt.

Kuulutus. Alandlik teadaanne kõrgeaulisele aadlile ja austatud publikule, et ma avan suvitushooajaks siin fotoateljee. Täpsemalt edasistes teadaannetes, pärast ateljee

sisseseadmist. Suurima lugupidamisega, A. Grünblatt.

Kuulutus 5. Arensburger Wochenblatt nr 3, 30. VI 1881

Photographisches Atelier. Einem hochgeehrten Publicum die ergebenste Anzeige, daß in meinem neubauten Atelier während der Badesaison täglich von 10 Uhr früh bis 5 Uhr Nachmittags Aufnahmen stattfinden könne und empfehle mich zu allen photographischen Arbeiten, als: Portraits in Medaillon-, Visitenkartem, Kabinet- und größeren Formaten. Copien und Vergrößerungen nach Photographien, Gemälden, Stichen. Lebensgroße Portraits (Brustbilder) nach der Natur; sowie nach kleineren Bildern vergrößert; ferner Aufnahmen im Freien von Gruppen, Gebäuden, Pferden, und stehe für landschaftliche sowie Portraitaufnahmen in der Umgegend und auch entfernteren Gütern zur Disposition. Hochachtungsvoll A. Grünblatt, Photograph. Langstraße, Haus Tischlermeister W. Sohn am Teich.

Fotograafiline ateljee. Alandlik teadaanne kõrgelt austatud publikule, et minu vastvalminud ateljees tehakse suvitushooaja kestel igapäevaselt kella 10-st hommikul kuni 5-ni pärastlõunal ülesvõtteid ja kõiki fotograafilisi töid, nagu: portreed medaljon-, visiit-, kabinet- ja suuremates formaatides, koopiad ja suurendused fotodest, maalidest, joonistustest. Elusuuruseid portreid (rindportreid) valmistatakse natuurist, aga ka väiksematest piltidest suurendamise teel; teen ülesvõtteid vabas looduses gruppide, hoonete, hobustest ja olen teie käsutuses nii maastiku- kui portreepildistuste tegemiseks lähiumbruskonnas, aga ka kaugemates piirkondades. Suurima lugupidamisega, A. Grünblatt, fotograaf. Pikk tänav, tiser W. Sohni maja tiigi ääres.

Kuulutus 6. Arensburger Wochenblatt nr 23, 04. VI 1891

Photographische Anzeige. Einem hohen Adel und geehrten Publicum, zeige hiermit an, dass ich Mitte d. Mts. dort eintreffe und in meinem Atelier Langstrasse Haus Piepenberg am Park täglich Aufnahmen stattfinden können. Hochachtungsvoll A. Grünblatt, Photograph aus Wesenberg.

Fotograafia-alane kuulutus. Teatan kõrgeaulisele aadlile ja austatud publikule, et saabun käesoleva kuu keskel ja minu ateljees Pikal tänaval pargi servas Piepenbergi majas on võimalik lasta igapäevaselt endast ülesvõtteid teha. Suurima lugupidamisega, A. Grünblatt, fotograaf Wesenbergist (Rakvere).

Kuulutus 7. Arensbürger Wochenblatt nr 26, 29. VI 1899

Фомография А. Грюнбладт въ доме Вильденберга (пр. д. Пипенберга) напротивъ городцаго парка. Иимею честь довести до сведения, что принимаю и исполняю заказы ежедневно, а гакже прихожу снимать на домъ. А. Грюнбладтъ. - Photographische Anzeige. Erlaube mir anzuzeigen, dass in meinem photogr. Atelier täglich bei jeder Witterung Aufnahmen stattfinden können, auch übernehme Aufnahmen jeder Art ausser dem Hause. Hochachtungsvoll A. Grünblatt, Photograph aus Reval. Haus Wildenberg (vorm. Pipenberg) vis-a-vis dem Stadtpark.

Fotograafia-alane kuulutus. Lubage mul teatada, et minu fotoateljees iga päev ja iga ilmaga pildistamised aset leiavad, samuti teen igat laadi ülesvõtteid väljaspool ateljeed. Suurima lugupidamisega, A. Grünblatt, fotograaf Revalist (Tallinn). Wildenbergi maja (end Pipenbergi maja) linnapargi vastas.

EESTI

Mullu tapeti Eestis
84 inimest

Mullu registreeriti Eestis 84 tapmist või mõrva, mida on 11 võrra vähem kui 2009. aastal.

Tapmiste ja mõrvade arv vähenes eelmisel aastal 11,6 protsenti, selgub Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade täitmise aruandest. Isikuvastaste kuritegude puhul on üldine trend vähenev. Veel 2003. aastal registreeriti Eestis 188 tapmist või mõrva.

Kehalisi väärkohtlemisi registreeriti mullu 4322, mida on 196 võrra vähem kui 2009. aastal ning teisi raskeid isikuvastasteid kuritegusid 5379, mida on 297 võrra vähem kui 2009. aastal.

Raskete isikuvastaste kuritegude toimepanemisel on tõekehtsuse enamasti olmetüüli ja alkoholi liigtarbimine. Kehaline väärkohtlemine on valdavalt seotud isikutevaheliste suhete, lähisuhete või koolisuhetega.

Terviseameti kinnitusel Pandemrix
vaksineerimiseks ei kasutata

Eesti terviseameti kinnitusel ei kasutata Soomes narkolepsia sagenemises süüdistatavat seagripi vaktsiini Pandemrix vaksineerimiseks juba mõnda aega, kuna uus hooajaline vaktsiin annab kaitse ka seagripi vastu.

Terviseameti pressiesindaja Iiris Saluri kinnitas, et vaktsiin Pandemrix on küll ladudes olemas, kuid vaksineerimiseks seda ei kasutata, sest inimesed ei ole sellest lihtsalt huvitatud. „Möödunud aasta viimases kvartalis vaksineeriti Pandemrixiga vaid kolme inimest,“ rääkis Saluri.

Soome tervishoiuamet tuvastas seose gripivaktsiini ja narkolepsiajuhtude sagenemise vahel, Eestis pole sellist seost registreeritud. Soome tervishoiuameti teatel võib vaktsiin tekitada narkolepsiat koosmõjus mingi muu teguriga.

Eestis kasutati seagripi vastu vaksineerimiseks lisaks Pandemrixile ka vaktsiini Celvapan. Kokku vaksineeriti seagripi vastu eelmise gripihooaja jooksul ligi 35 000 inimest, mis moodustab 2,6 protsenti elanikkonnast.

MAAILM

Bulgaaria on valmis
Schengeniga ühinema

Peaminister Boiko Borisov ütles kolmapäeval, et Bulgaaria on valmis liituma Schengeni ruumiga ning palus Brüsselilt tuge Türgi piiri valvamisel.

Euroopa Liidu uusimad ja vaeseimad liikmed Bulgaaria ja Rumeenia loodavad Schengeni ruumiga märtsis liituda, kuid see lükatakse tõenäoliselt edasi, sest Saksamaa ja Prantsusmaa väljendasid kahtlust, kas need kaks riiki ikka võitlevad piisavalt tõhusalt korruptsiooniga.

EL-i asjatundjad on mõlemat riiki korruptsiooni vohamise eest teravalt kritiseerinud, kuid mõlemad valitsused kinnitavad, et teevad koostööseimi reformimiseks kõik, mis võimalik.

Borisovi sõnul on Bulgaaria teinud arvestatavaid investeeringuid Euroopa julgeolekuse, tõhusades piirivalvet Türgi piiril, mis jääb Aasia ja Euroopa vahelise inimkaubanduse ja uimastiiri teele.

„Bulgaaria peab tegelema tõsise immigratsiooni survega Aasiast ja Aafrikast ning me teeme seda väga usaldusväärsel moel, palju usaldusväärselt kui mõned teised EL-i riigid,“ ütles ta.

USA keskosas möllab lumetorm

USA keskosas möllab hiigelmöötmega lumetorm, mis on sulgenud maanteed ja sundinud tühistama tuhandeid lende.

Maru, mis NASA hinnangul on üks suuremaid talvetoorme alates 1950. aastatest, hõlmab rohkem kui 3000 kilomeetri pikkuse ala Texasest Maine'i osariigini Ühendriikide kirdeosas.

USA 50 osariigist rohkem kui poolel on antud tuisu- tormi- ja jäävihmahoiatus. Tormiala soojemas osas Louisiana ja Mississippil osariigis tuleks karta äikesetormi ja paduvihma.

Tormituul ja jäävihm on muutnud teed jääväljadeks, murdnud maha puud ja lõhknud elektriliine. Ainuüksi Indianas oli teisipäeva õhtul elektrita üle 60 000 tarbija, Ohios 22 000, teatas kohalik meedia. Ilmateated hoiatavad ka ohtlikult madalate temperatuuride, tiheda lumesaju ning kuni kahe ja poole meetri kõrguste hangede eest.

Põhja-Dakotas Bismarkis mõõdeti teisipäeval 28 kraadi külma, tugev tuul muutis külmatunde veelgi suuremaks. Sama suuri külmakraade ennustatakse Colorados, Wyomingis, Utah's, Põhja- ja Lõuna-Dakotas, Kansases, Iowas, Nebras- kas, Minnesotas ja isegi mõnel pool Texasest. Eriolukord on välja kuulutatud Illinois, Indiana, Missouri ja Oklahoma osariigis.

Inimeste jaoks, kelle majapidamised on jäänud elektrita, on valmis soojendussարջարդի. Tuhanded koolid ja valitsusasutused on suletud ja kinni on ka paljud ärid.

FlightAware teatel tühistati teisipäeval 6700 lendu – ligi 20 protsenti kõigist Ühendriikide kommertslendudest. Kolmapäeva varahommikul oli tühistatud 4000 lendu. Chicago O'Hare lennujaam, üks tihedama liiklusega lennujaamu maailmas, teisipäeval sisuliselt ei töötanud ning ka kolmapäeval oli tegevus piiratud või ei toimunud üldse.

Kildudest kokku pandud lugu

Tallinna Linnamuuseumi fotomuuseumis säilitatakse eripärase vormistusega klaasfotosid, mille autor on Kuressaares tegutsenud fotograaf Aleksander Grünbladt. Pildid kannavad endas lugu, mille tegelikust ulatusest polnud aimu ei muuseumil ega ka nendest fotodest uurimistöö kirjutajal.

Kadi Sikka

kadisikka@yahoo.ee

Aasta tagasi leiti fotomuuseumist Peeter Toominga kogutud pärandi hulgast karbitais värvilisi klaasikilde. Lähemal uurimisel osutusid need koloreeritud klaasifotodeks, mille täpsem päritolu ja valmistamisviis jäi esialgu suureks küsimärgiks ning sai seejärel Eesti Kunstiakadeemia muinuskaitse ja restaureerimise eriala III kursuse tudengi Kadi Sikka bakalaureusetöö teemaks. Eesti Ajaloomuuseumi konservator-koguhoidja Merilis Roosalu juhendamisel kirjeldatakse kevadel valmivas uurimistöös nende fotokildude konserveerimist ning uuritakse ajaloolist tausta.

2010. aasta oktoobris alustati kildude puhastamise ja kokusobitamise, mille järel oli võimalik fotode seisukorrast juba täpsem ülevaade saada. Selgus, et väiksemate või suuremate kadudega on säilinud viis fotot kokku kuuekümnelt kiltl.

Fotod on valmistatud eripärase tehnikas, mida Peeter Toominga on nimetanud ka transferotüüpiaks. Nimelt suruti spetsiaalsel paberil fotokujutis veel märjana emulsioonikihiga vastu klaasi, nii et see kleepus klaasi külge. Seejärel eemaldati paberulaste ning lõppviimistlusena koloreeriti foto olüüvriidiga ja suleti paber- raamistusse. Tulemus mõjus maali ja foto vahepealsena. Selline tehnika oli populaarne 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul.

Klaasfotode autor Aleksander Grünbladt (1851 Vana-Vigala – 1910 Venemaa) katsetas enne fotograafia juurde jõudmist küll isa kõrval Vigala mõisas ka aednikuametit, kuid 1870. aastate alguses siirdus ta siiski Tallinnasse ning alustas 1877. aastal tööd fotograafina.

Grünbladt tegutses mitmel rindel: talviti Tallinnas ja suviti Kuressaares, samuti ajutiselt Rakveres. Kuressaares jõudis ta tegutseda lausa kolmes ateljeehoones: Kauba tn 3, Pikk tn 2 (praegu Pargi tn 2) ja Pikk tn 5.

Grünbladt oli esimesest abielust Melinda Marie Freyga viis last (Aurel, Gertrud, Sabine, Erna ja Ernst). Fotograafi naine suri aga juba 1892. aastal. 19.–20. sajandi vahetusel paiku siirdus Grünbladt oma perega Venemaale, kust oli pärit tema teine naine Marie Louise Engelberg (1873–1943). Seal sündis 1903. aastal

Fotograafi naine Louise Grünbladt.

FOTO: Aleksander Grünbladt, u 1906–1910, Venemaa. Koloreeritud klaasfoto (transferotüüp), 18x13 cm.

poeg Bernhard. Kõnealused klaasfotod ongi valmistatud Venemaal, tõenäoliselt ajavahemikus 1906–1910 ning neil on kujutatud fotograafi perekonnaliikmeid.

Kohalikes ajalehtedes ilmunud kuulutuste põhjal võib aimu saada, kuivõrd suure austusega Aleksander Grünbladt oma klientidesse suhtus. Samuti jääb tema loomingul puhul silma uuendusmeelsus: Grünbladt tegi fotosid nii siseruumides kui väljas, tema ateljeest oli võimalik tellida pilte erinevas formaadis ning erineval põhimikul (ka vasel, klaasil, raul, kullal ja hõbedal).

Kuigi käesolevad klaasfotod on valmistatud Venemaal, luba- v a d ajalehekuulutusel arvata, et Grünbladt tegi sellises tehnikas pilte ka Kuressaares. Kahjuks ei leidu Eesti muuseumide fotokogudes aga sarnase vormistusega fotosid. Seega jääb vaid loota, et need õrnad klaasplaadid on säilinud saarlaste kodudes. Ainuüksi teadmine, et selliseid klaasfotosid on Eestis veel säilinud, oleks nii selle uurimistöökü kui ka Saaremaa ja

terve Eesti fotoajaloo seisukohalt ülimalt suure väärtusega. Autor palub Aleksander Grünbladt ja tema klaasfotode loo kirjapanemisel kõikide lugejate abi. Ehk teab keegi täpsemalt rääkida fotograafist või leiab oma fotokastist sarnaseid pilte. Iga uus infokild on selles loos kahtlusteta väga väärtuslik.

* Artikliss on kasutatud Peeter Toominga käsikirjalisi märkmeid ja

Endel Püüa kogumikku "Saaremaa fotograafid 1864–1940".

Fotograafi poeg
Bernhard Grünbladt.

FOTO: Aleksander Grünbladt, u 1906–1910, Venemaa. Koloreeritud klaasfoto (transferotüüp), 18x13 cm.

Lisa 6

Töös kasutatavad lühendid

- AM – Eesti Ajaloomuuseum
- AW – Arensbürger Wochenblatt
- EAA – Eesti Ajalooarhiiv
- EELK – Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
- EKA – Eesti Kunstiakadeemia
- EKP – Eestimaa Kommunistlik Partei
- ERA – Eesti Riigiarhiiv
- RZ – Revalsche Zeitung
- SM – Saaremaa Muuseum
- TLA – Tallinna Linnaarhiiv
- TLM – Tallinna Linnamuuseum
- VM – Virumaa Muuseumid